

FAGSTØTTE FOR INSPEKTØRER
NASJONAL TILSYNSKAMPANJE OM
VELFERD FOR SVIN 2021-2022

PUBLISERT DESEMBER 2020

Hvem skal bruke veilederen og hva inneholder den?

Denne veilederen er utviklet som fagstøtte for inspektører i Mattilsynet til den nasjonale tilsynskampanjen om velferd for svin 2021-2022.

Veilederen er også tilgjengelig for svinebønder og andre interesserte på [kampanjesiden](#) på mattilsynet.no.

Lett å navigere med klikkbar innholdsfortegnelse

- Alle kapitler og underkapitler er lenket til fra innholdsfortegnelsen
- Du finner lenke tilbake til innholdsfortegnelsen øverst til høyre på hver side i veilederen

Vi skal inspisere disse 10 dyrevelferdskravene fra forskriften om hold av svin:

1. Behandling av syke og skadde dyr	6. Redebyggingsmateriale
2. Forebyggende helsearbeid	7. Fiksering av purker ved grising
3. Dokumentasjon	8. Arealkrav
4. Strø	9. Fôringss plass
5. Rotemateriale	10. Vann

For hvert av kravene i regelverket finner du dette i veilederen:

- aktuelle paragrafer i regelverket
- stikkord for inspeksjonen
- hva Mattilsynet skal sjekke under inspeksjonen
- hvordan du kan forberede deg før tilsynet
- hva du kan se på i besetningen, ta bilde av og spørre bonden om under tilsynet
- hvordan du vurderer det du observerte under inspeksjonen
- eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging av dem.

Her er en video som viser hvordan et tilsyn kan foregå:

[Hva skjer når Mattilsynet kommer på inspeksjon hos bonden?](#)

Aktuelt regelverk

- [Dyrevelferdsloven](#)
- [Forskrift om hold av svin](#)
- [Forskrift om velferd for produksjonsdyr](#)
- [Forskrift om overtredelsesgebyr etter dyrevelferdsloven](#)
- [Byggteknisk forskrift](#)
- [Forskrift om næringsmessig transport av dyr](#)
- [Forskrift om avliving av dyr](#)

Aktuelle veiledere

- [Veileder for hold av svin](#)
- [Veileder om tildeling av aktivitets- og rotemateriale](#)
- [Veileder om transportegnethet](#)

Innholdsfortegnelse

Hvem skal bruke veilederen og hva inneholder den?	2
Lett å navigere med klikkbar innholdsfortegnelse	2
Vi skal inspisere disse 10 dyrevelferdskravene fra forskriften om hold av svin:	2
For hvert av kravene i regelverket finner du dette i veilederen:	2
Her er en video som viser hvordan et tilsyn kan foregå:	2
Aktuelt regelverk	3
Aktuelle veiledere	3
1 Inspeksjon av hvordan syke og skadde dyr blir behandlet	7
1.1 Krav i regelverket	7
1.2 Dette skal vi sjekke under inspeksjonen	7
1.3 Slik forbereder du deg før tilsynet	7
1.4 Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet	7
1.5 Slik vurderer du observasjonene	8
1.5.1 Halebiting	8
1.5.2 Bogsår	9
1.5.3 Halthet	11
1.5.4 Brokk	11
1.5.5 Rektalprolaps	12
1.6 Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging	13
1.6.1 Observasjon 1: Kronisk halt gris	13
1.6.2 Observasjon 2: Akutt halt gris	14
1.6.3 Observasjon 3: Oppspist hale	14
1.6.4 Observasjon 4: Alvorlig halesår	15
1.6.5 Observasjon 5: Begynnende halesår	15
1.6.6 Observasjon 6: Syk gris	16
1.6.7 Observasjon 7: Alvorlig bogsår	16
1.6.8 Observasjon 8: Sår på framknær hos grisunger	17
2 Inspeksjon av forebyggende helsearbeid	18
2.1 Krav i regelverket	18
2.2 Dette skal vi sjekke under inspeksjonen	18
2.3 Slik forbereder du deg før tilsynet	18
2.4 Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet	18
2.5 Slik vurderer du observasjonene	19
2.5.1 Halebiting	19
2.5.2 Bogsår	20
2.5.3 Sår på framknær	21
2.5.4 Spolorm	21
2.6 Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging:	22
2.6.1 Observasjon 1: Ikke forebyggende helsearbeid	22
2.6.2 Observasjon 2: Dårlig klauvstell	22
2.6.3 Observasjon 3: Manglende parasittbehandling	23
2.6.4 Observasjon 4: Sårskader	23

3	Inspeksjon av dokumentasjon for veterinærmedisinsk behandling og døde dyr	24
3.1	Krav i regelverket	24
3.2	Dette skal vi sjekke under inspeksjonen	24
3.3	Slik forbereder du deg før tilsynet	24
3.4	Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet	24
3.5	Slik vurderer du observasjonene	25
3.6	Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging	25
3.6.1	Observasjon 1: Dokumentasjon mangler	25
3.6.2	Observasjon 2: Oppsamlingsbehandling av syke og skadde dyr	26
3.6.3	Observasjon 3: Dokumentasjon ikke oppbevart i 3 år	27
3.6.4	Observasjon 4: Dokumentasjon blir ikke fremlagt	27
4	Inspeksjon av bruken av strø	28
4.1	Krav i regelverket	28
4.2	Dette skal vi sjekke under inspeksjonen	28
4.3	Slik forbereder du deg før tilsynet	28
4.4	Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet	29
4.5	Slik vurderer du observasjonene	29
4.6	Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging	31
4.6.1	Observasjon 1: Lite strø i fødebingen	31
4.6.2	Observasjon 2: Våt og møkkete liggeplass	31
4.6.3	Observasjon 3: Bløt talle	32
5	Inspeksjon av rotemateriale	33
5.1	Krav i regelverket	33
5.2	Dette skal vi sjekke under inspeksjonen	33
5.3	Slik forbereder du deg før tilsynet	33
5.4	Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet	33
5.5	Slik vurderer du observasjonene	34
5.6	Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging	35
5.6.1	Observasjon 1: Grisene mangler rotemateriale:	35
5.6.2	Observasjon 2: Grisene har for lite rotemateriale	36
5.6.3	Observasjon 3: Rotematerialet har dårlig kvalitet	37
5.6.4	Observasjon 4: Rotematerialet er farlig for grisene	37
6	Inspeksjon av bruken av redebyggingsmateriale	38
6.1	Krav i regelverket	38
6.2	Dette skal vi sjekke under inspeksjonen	38
6.3	Slik forbereder du deg før tilsynet	38
6.4	Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet	38
6.5	Slik vurderer du observasjonene	39
6.6	Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging	41
6.6.1	Observasjon 1: For lite eller for sent redebyggingsmateriale	41
6.6.2	Observasjon 2: Lite og møkkete redebyggingsmateriale	42

7	Inspeksjon av fiksering av purker ved grising	43
7.1	Krav i regelverket	43
7.2	Dette skal vi sjekke under inspeksjonen	43
7.3	Slik forbereder du deg før tilsynet	43
7.4	Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet	43
7.5	Slik vurderer du observasjonene	44
7.6	Eksempel på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging	45
7.6.1	Observasjon 1: Purker blir fiksert for tidlig, og for mange purker blir fiksert	45
8	Inspeksjon av arealkrav i binger	46
8.1	Krav i regelverket	46
8.2	Dette skal vi sjekke under inspeksjonen	48
8.3	Slik forbereder du deg før tilsynet	48
8.4	Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet	48
8.5	Slik vurderer du observasjonene	49
8.6	Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging	49
8.6.1	Observasjon 1: Grisene er hemmet i å bevege seg	49
8.6.2	Observasjon 2: Grisene har for liten liggeplass	50
8.6.3	Observasjon 3: Friarealet for grisen er for lite	50
8.6.4	Observasjon 4: Spedgrisene mangler plass å gjemme seg for purka	51
8.6.5	Observasjon 5: Slaktegriser som snart får for liten plass	51
9	Inspeksjon av fôringsplass	52
9.1	Krav i regelverket	52
9.2	Dette skal vi sjekke under inspeksjonen	52
9.3	Slik forbereder du deg før tilsynet	52
9.4	Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet	52
9.5	Slik vurderer du observasjonene	53
9.6	Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging	55
9.6.1	Observasjon 1: Grisene har ikke fri tilgang til fôr, alle kan ikke spise samtidig	55
9.6.2	Observasjon 2: Drektige purker i trange fôringsbåser	56
10	Inspeksjon av tilgang til vann	57
10.1	Krav i regelverket	57
10.2	Dette skal vi sjekke under inspeksjonen	57
10.3	Slik forbereder du deg før tilsynet	57
10.4	Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet	57
10.5	Slik vurderer du observasjonene	58
10.6	Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging	60
10.6.1	Observasjon 1: Dårlig tilgang på vann	60
10.6.2	Observasjon 2: Rutine for daglig kontroll av vanntilgang mangler	61

1 Inspeksjon av hvordan syke og skadde dyr blir behandlet

Stikkord for inspeksjonen: Sykebinge, veterinær, avliving

1.1 Krav i regelverket

Forskrift om hold av svin § 18 Syke og skadde dyr

- Syke og skadde svin skal straks behandles på forsvarlig måte. Ved behov skal **veterinær konsulteres**. Når det er nødvendig, skal syke eller skadde dyr isoleres i **sykebinge** med tørr og myk liggeplass, eller **avlives**. Dersom det fører til unødig lidelse for dyret å leve videre, skal det avlives.

1.2 Dette skal vi sjekke under inspeksjonen

- Om bonden bruker sykebinge ved behov
- Om bonden iverksetter andre nødvendige tiltak ved sykdom og skade
- Om bonden tilkaller veterinær ved behov
- Om bonden avliver i tide

1.3 Slik forbereder du deg før tilsynet

- Er det historikk for dette MATS?
Sjekk at tidligere vedtak er oppfylt under tilsynet
- Sjekk kassasjonsattester, meldinger fra kjøttkontrollen og USR for siste året
Hvilke sykdommer og skader har forekommet i besetningen siste året og i hvilket omfang?

1.4 Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet

- **Sjekk at alle griser kan stå**
Gå inn i smågris- og slaktegrisbinge, og se om grisene reiser seg.
- **Sjekk alle haler**
Haler som henger, kan være halebitt.
- **Er noen av dyrene syke eller skadde ved tilsynet?**
Hvordan har bonden håndtert dem?
- **Hvilke rutiner har bonden for å se etter syke/skadde dyr i besetningen?**

- **Avdekket søket i historikk og kjøttkontroll før tilsynet at bonden har problemer med visse typer sykdom/skader?**
Hvilke rutiner har bonden i så fall for behandling av slike dyr på gården?
- **I hvilke tilfeller tilkalles veterinær?**
- **Hvor lang tid ser bonden an griser før de behandles eller avlives?**
- **Hvilke rutiner har bonden for avliving av syke og skadde dyr?**
- **Er eventuelle egenbehandlinger dokumentert?**
- **Hvis bonden alltid håndterer syke og skadde dyr ved å avlive uten å tilkalle veterinær:**
be om å få se dokumentasjon på at grisen er avlivet og mulig årsak. Bonden skal føre oversikt over etter dette, både etter § 6 i forskrift om velferd for produksjonsdyr, *dokumentasjon* og § 9 i dyrehelseforskriften, *helseopplysninger*
- **Viser dokumentasjonen for døde dyr (nevnt over) at mange dyr er avlivet på samme tid, eller er de avlivet fortløpende?**
- **Ta bilder av eventuelle avvik, f.eks. syke/skadde dyr og dokumentasjon**

1.5 Slik vurderer du observasjonene

Behandling og håndtering av syke og skadde dyr er viktig

Sykdom og skade er en av de viktigste indikatorene for å vurdere dyrevelferd. Se [forebyggende helsearbeid](#). Når sykdommen eller skaden først er oppstått, må grisen behandles på en måte som gjør omfanget av skaden minst mulig og forhindrer at grisen blir utsatt for ytterligere lidelser.

Disse tiltakene bør bonden ha gjort ved de vanligste sykdommene

Griser skal avlives hvis de har tilstander som er svært smertefulle og det er lite sannsynlig at de blir bra igjen. Eksempler er dyr som er alvorlig halte (f.eks. beinbrudd), avmagrede dyr, dyr med dårlig tilvekst, nevrologiske symptomer, bogsår som går inn til bein, dyr som ikke greier å reise seg. Hvis bonden er i tvil, skal veterinær kontaktes.

Hvis dyret behandles av veterinær, er det tillatt at veterinæren lærer opp bonden som «medhjelper», slik at f.eks. veterinæren gir første dose penicillin, mens bonden fortsetter behandlingen etter veterinærens anvisninger.

1.5.1 Halebiting

Bonden må forsøke å identifisere grisen som biter, sette den i egen bingje og behandle halesårene hos skadde dyr.

Halesår er smertefullt for grisen, og det er en mulig inngangsport for bakterier til resten av kroppen. Hvis bakterier spres gjennom blodet til grisen, vil kjøttet være uegnet som mat.

Slik bør bonden håndtere griser som biter

Hvis grisen som biter kan identifiseres, skal den settes i en egen bingje. Biteren trenger ekstra tilsyn og godt stell, og skal ikke settes i en bingje med mye større griser. Bonden må så prøve å finne ut hvorfor den biter. Viser den f.eks. symptomer på sykdom, eller er den blitt hengende etter i vekst fordi den er en taper i matfatet? Kan det være en miljøfaktor, f.eks. temperaturen, som er årsaken til

at den biter? Hvis bonden finner årsaken, må han gjøre tiltak for at grisen skal slutte å bite. Se [forebyggende helsearbeid](#) for hva som kan være aktuelle mottiltak ved ulike årsaker til halebiting.

Slik bør bonden håndtere griser med halesår

- Ved mindre alvorlige halebitt, dvs. små, overfladiske sår, *skrubbsår*, kan lokal sårbehandling være nok. Slike griser kan gå sammen med andre griser hvis bonden gjennomfører mottiltak, som f.eks. å finne og fjerne biteren og/eller gi ekstra og godt egnet rotemateriale. Ved alvorlige halesår, dvs. at halen har åpent sår, er varm og/eller hoven og med tegn på infeksjon, skal grisen settes i sykebinge og få forsvarlig behandling av, eller i samråd med, veterinær. Alternativt kan grisen avlives.
- Hvis bonden er i tvil om halebitingen er så alvorlig at grisen må behandles eller avlives, skal veterinær konsulteres.
- Grisene som er blitt bitt, trenger ekstra gode forhold og behandling for å kunne bli friske.
- Forskning viser at grisen har smerter i minst fire måneder etter at den er blitt halebitt hvis deler av halen er bitt av. Smerten er større for grisen jo lenger inn halen er blitt bitt av. Det er derfor ikke dyrevelferdsmessig forsvarlig å la griser som har fullstendig avbitt hale leve videre. Slike skal alltid avlives.
- Hvis det er tegn til spredning av bakterier fra halesåret, er grisen ikke egnet som mat og bør avlives. Tegn til spredning kan f.eks. være synlige byller på kroppen, leddbetennelse i kombinasjon med halesåret (hvis leddbetennelsen ikke var oppstått allerede før halebitingen), luftveissymptomer i kombinasjon med halesåret (hvis luftveislidelsen ikke var oppstått før halebitingen).
- Mange bønder behandler halebitte griser med blåspray. Hvis blåspray skal benyttes, må det være av en lovlig type, dvs. den kan ikke inneholde fargestoffene krystallfiolett, basic violet, metylrosanilin eller gentianafiolett, men heller E131 Patent blå V og E133 Brilliantblå FCF. Blåspray må brukes veldig tidlig i forløpet mens det fortsatt bare er overfladiske sår, for at det skal ha noen hensikt. Blåspray hindrer ikke bakterier i å komme inn i blodet gjennom åpne halesår.

1.5.2 Bogsår

Slik bør bonden håndtere purker med bogsår (skuldarsår):

Bogsår hos purker kan sammenlignes med liggesår hos mennesker. Liggesår oppstår av langvarig trykk mot huden, som hindrer god blodsirkulasjon og fører til mangel på blod og oksygen til det omkringliggende vevet. I verste fall kan vevet dø.

Overfladiske bogsår går vi ut fra gir mindre smerte, mens alvorlige bogsår medfører betydelig smerte og risiko for følgesykdommer som blodforgiftning og byller.

Det er viktig å unngå at såret utvikler seg til et alvorlig bogsår. Forebyggende helsearbeid er det viktigste tiltaket. Se forebyggende helsearbeid

Overfladiske bogsår er av kategorien 1 og 2, mens alvorlige bogsår er av kategori 3 og 4 (se tabell under). Det kan være vanskelig å skille de forskjellige kategoriene fra hverandre på levende dyr, spesielt 3 og 4.

For å forhindre at såret utvikler seg til et alvorlig bogsår, må bonden iverksette tiltak så snart antydning til bogsår blir synlig.

Purker som har hatt alvorlige bogsår, skal ikke settes på igjen og få flere kull. Det er stor risiko for at purka vil utvikle nytt bogsår.

Alvorlighetsgrad og behandling av bogsår

Grad	Kjennetegn	Behandling
1	<ul style="list-style-type: none"> • skadene er begrenset til overhud • mindre skrap og sår som ikke blør • som oftest under 2 cm i diameter 	<p>Komme tidlig i gang med behandling, dvs. allerede ved begynnende rødme i huden over skulderbladet.</p> <p>Purka skal ha myk liggeplass i form av madrass eller mye halm. Liggeplassen må holdes tørr og ren.</p> <p>Å smøre området med mykgjørende salver eller sinksalve kan også hjelpe.</p>
2	<ul style="list-style-type: none"> • går ned til lærhuden med blodårer • blødning eller sårskorpe etter blødning • huden lar seg fortsatt forskyve fra underlaget. • sårene er som oftest ca. 2-3 cm i diameter 	<p>Purka skal ha myk liggeplass i form av madrass eller mye halm. Det er viktig å holde liggeplassen tørr og ren.</p> <p>Hvis rødmen har utviklet seg til et dypere sår, trengs i tillegg sårbehandling.</p> <p>Ta kontakt med veterinær for videre oppfølging. Det kan være aktuelt med både antibiotika- og smertebehandling.</p>
3	<ul style="list-style-type: none"> • såret når ned til underhudsvevet, som består av fett og bindevev, men ikke inn til knokkelen • vanligvis hevelse rundt såret og produksjon av granulasjonsvev • sårene er gjerne 3-5 cm i diameter 	<p>Ved alvorlige bogsår må purka fravennes ungene. Purka skal ha myk liggeplass i form av madrass eller mye halm. Det er viktig å holde liggeplassen tørr og ren.</p> <p>Ta kontakt med veterinær for videre oppfølging. Det kan være aktuelt med både antibiotika- og smertebehandling.</p> <p>Fravent purke med bogsår må gå i binge alene til såret er grodd og hun er transportdyktig for å sendes til slakt. Eventuelt må purka avlives.</p>
4	<ul style="list-style-type: none"> • skade inn til skulderbladet eller knokkelen (beinet er sjelden blottlagt) • ofte mye granulasjonsvev og hevelse • huden kan virke «fastgrodd» til underliggende knokkel • sår som er over 5 cm i diameter er som regel grad 4 • alvorlige sår som uten tvil er smertefulle, fordi de går inn til bein og nerverikt vev. 	<p>Ved alvorlige bogsår som går inn til beinet, skal purka straks avlives.</p>

1.5.3 Halthet

Slik bør bonden håndtere griser som halter

Skala for å bedømme grad av halthet:

- 0- Ikke halt.
- 1- Halthet er så vidt synlig, eller ikke alltid synlig.
- 2- Halthet er så vidt synlig når dyret går, men veldig synlig i raskere gangarter (trav).
- 3- Halthet er synlig når dyret går, men dyret legger god vekt på foten.
- 4- Halthet er tydelig og konstant synlig i alle gangarter. Dyret legger minimalt vekt på foten, bare "tåa" nedi bakken.
- 5- Dyret står ikke på beinet, eller viser svært liten vilje/evne til å sette vekt på foten.

Hva kan forbedre eller forverre tilstanden til den halte grisen? Når skal dyr avlives?

- Griser med beinlidelser har ofte bedre prognose når de kan gå på mykt underlag., f.eks. på talle.
- Tilstanden kan forverres fordi den halte grisen dyttes av de andre grisene. Halte griser kan også lett bli tapere i matfatet.
- Halthet i flere bein, uansett halthetsgrad, kan være en alvorlig tilstand og grisen skal alltid settes i sykebinge og behandles i samråd med veterinær eller avlives.
- For å spare griser for lidelse, skal dyr med tilstander som har dårlig behandlingsprognose avlives. Eksempler: beinbrudd, store, hovne ledd, spredning av bakterier fra halesår.

Nødvendige tiltak når grisen halter

Halthetsgrad 1-3: Bonden må følge med på grisen, og se om haltheten blir bedre eller verre. Grisen må ha hyppigere tilsyn enn det som er normalt for friske griser. Bonden bør enten notere øremerke, markere grisen med fargestift eller på annen måte merke seg hvilken gris det gjelder, slik at man lett kan følge med på grisen ved hvert besøk i fjøset. Hvis bonden er i tvil om haltheten bør behandles, skal veterinær kontaktes. Blir tilstanden ikke bedre innen få dager, eller den blir verre, må grisen i sykebinge og veterinær kontaktes.

Halthetsgrad 4-5: Hvis grisen ikke blir avlivet straks, må den i sykebinge og bli undersøkt av veterinær.

1.5.4 Brokk

Hvorfor kan brokk være farlig?

Brokk kan være smertefullt og farlig for grisen. Navlebrokk er vanligst hos griser, men lyskebrokk forekommer også.

Brokk som er klemt inne kan gi grisen store smerter og lidelse. Hvis blodforsyningen blir avsnørt, dør grisen med store smerter. Dette skjer som regel akutt. Tarmvev kan også bli delvis klemt slik at tarmen ikke fungerer normalt. Grisen vil da magre av og henge etter i vekst, og den kan ha smerter i større eller mindre grad.

Hvis griser med brokk går på hardt underlag, er det økt fare for sår på brokksekken. Såret kan utvikle seg og bli så dypt at det går hull på brokket. I verste fall kan tarmene komme ut, og grisen dø med store smerter.

Store brokk defineres som over 15 – 20 cm i diameter på store slaktegriser og over 5 cm i diameter på smågris på ca 15-30 kg.

Når skal griser med brokk settes i sykebinge?

Griser med brokk er utsatt for bitt og rifter eller skader fra andre griser i bingen. Griser med små brokk kan gå i vanlige fellesbinger hvis grisen ser frisk ut, vokser normalt, går normalt, ikke har sår på brokket og ikke er plaget av de andre grisene.

Griser med brokk bør sendes til slakt eller avlives før brokket blir stort eller får sår på seg. Se [Mattilsynets veiledning om transportegnethet](#) for mer informasjon om dette.

Griser med store brokk skal settes i sykebinge hvis de ikke blir avlivet. De må ha mykt underlag for å forebygge sår på brokket.

Når skal griser med brokk avlives?

Hvis grisen i tillegg til brokket (uansett størrelse) har dårlig allmenntilstand, redusert vekst, store eller dype sår på brokket ("kjøttår"), eller er hindret i å bevege seg normalt, skal grisen avlives.

1.5.5 Rektalprolaps

Håndtering av rektalprolaps, tarmframfall av endetarmen

Rektalprolaps skyldes som regel økt trykk i buken, som kan ha flere årsaker. Det kan f.eks. skyldes at dyrene har luftveislidelse/hoste, får dårlig fôr, det er dårlig fôrhygiene, eller grisen har diaré eller forstoppelse.

Griser med rektalprolaps skal isoleres i sykebinge. Hvis prolapsen er lite, har en normal farge på slimhinnen og ikke har noen sår, kan man se an grisen litt (f.eks. et døgn) for å se om prolapsen går tilbake av seg selv før veterinær kontaktes. Hvis prolapsen ikke går tilbake av seg selv etter at grisen har stått litt i sykebinge, må bonden kontakte veterinær eller avlive grisen. Hvis grisen skal fortsette å leve, må bonden sørge for at det er passasje for avføring gjennom prolapsen hele tiden.

Bonden må, i samråd med veterinær, vurdere daglig om det er forsvarlig å la grisen leve videre. Hvis grisen ikke viser tegn til bedring innen en uke, bør den avlives.

1.6 Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging

1.6.1 Observasjon 1: Kronisk halt gris

35 slakteferdige griser går sammen på talle. En av grisene ligger for seg selv og flytter seg ikke med de andre grisene. Du jager den opp og ser at den er 4-5 grader halt på et frambein. Venstre framkne er hovent og rødt. Bonden sier at skaden er medfødt og at det er lite man kan få gjort med dette. Grisen er i relativt normalt hold, og bonden sier at så lenge grisen spiser regner han med at alt er i orden.

Kronisk halt gris - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Hovedregel	Hastevedtak om å sette grisen i sykebinge. Grisen må sees til av veterinær eller avlives. Veterinærens anvisninger skal følges.
Varsel om vedtak	Ikke aktuelt	Hvis bonden sier det er medfødt, har det ikke oppstått etter forrige stell. Siden bonden ikke har gjort noe med det, må du fatte vedtak. Grisen er tydelig påkjent, du har ikke tid til å varsle vedtaket.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er skjønnsmessig og ikke en bagatell.
Veiledning	Aktuelt	Aktuelt som tillegg til vedtak. Hvis det ikke er med i vurderingen i vedtaket, må bonden veiledes om hva han må gjøre når dyr trenger å bli ivaretatt og få behandling.

1.6.2 Observasjon 2: Akutt halt gris

En middelstor slaktegris er 5 grader halt på et frambein. Den går i bingje med 10 andre griser av samme størrelse. Bonden sier at han ikke har oppdaget noe galt med grisen før nå. Grisen har ingen synlige indikasjonar på skade, som hevelse eller rødme. Den har ingen skader etter slåssing, og er i normalt hold.

Akutt halt gris - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Hovedregel hvis bonden ikke gjør tiltak selv	Skaden kan være fersk og oppstått i bingen etter siste stell. Kan være bondens første sjanse til å oppdage den. Om ikke bonden tar initiativ til å plassere grisen i sykebinge umiddelbart, må du fatte hastevedtak om at den må i sykebinge, få tilsyn av vet. el. avlives. Veterinærens anvisninger skal følges.
Varsel om vedtak	Unntaksvis	Kan brukes hvis det f.eks. er behov for å endre eller opprette rutine for å håndtere syke og skadde dyr. Kan ev. brukes i kombinasjon med hastevedtak.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er et skjønnsmessig, ikke bagatellmessig forhold.
Veiledning	Unntaksvis	Kan f.eks. brukes hvis bonden gjør noen tiltak som ikke er hensiktsmessige.

1.6.3 Observasjon 3: Oppspist hale

I en bingje med flere slaktemodne griser har en av grisene en fullstendig oppspist hale. Det er et åpent sår med en diameter på ca. 5 cm der halen skulle vært.

Oppspist hale - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Hovedregel	Hastevedtak om avliving fordi grisen vil ha vedvarende smerte og ikke er transportdyktig.
Varsel om vedtak	Ikke aktuelt	Grisen vil lide unødig dersom vi tar oss tid til å varsle.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er et skjønnsmessig og ikke bagatellmessig forhold.
Veiledning	Aktuelt	Veiledning om når griser skal avlives kan være aktuelt som tillegg til vedtak dersom dette ikke inngår i vurderingen i vedtaket.

1.6.4 Observasjon 4: Alvorlig halesår

I en bingje med 12 griser er det en gris med åpent halesår. 1/3 av halen er borte.

Alvorlig halesår - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Hovedregel	Hastevedtak om at bonden må sette grisen i sykebingje og sørge for behandling av veterinær eller avlive grisen.
Varsel om vedtak	Ikke aktuelt	Grisen vil lide unødig dersom vi tar oss tid til å varsle.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er et skjønnsmessig og ikke bagatellmessig forhold.
Veiledning	Aktuelt	Veiledning om halebiting kan være aktuelt som tillegg til vedtak.

1.6.5 Observasjon 5: Begynnende halesår

I en bingje med 12 griser, har 9 av grisene rød haletupp med små sår.

Du må vurdere om bonden har sett dette og gjort tiltak. I så fall ingen forvaltningsmessig oppfølging.

Begynnende halesår - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Hovedregel hvis bonden ikke har gjort tiltak.	Skaden kan være fersk og oppstått i bingen etter siste stell. Kan være bondens første sjanse til å oppdage det. Om ikke bonden har gjort tiltak eller tar initiativ til å gjøre tiltak: hastevedtak om at bonden må forsøke å finne årsaken til halebitingen og gjøre tiltak for å hindre at situasjonen forverres.
Varsel om vedtak	Ikke aktuelt	Grisene står i fare for å få verre halesår hvis vi tar oss tid til å varsle.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er et skjønnsmessig og ikke bagatellmessig forhold.
Veiledning	Aktuelt	Veiledning om halebiting kan være aktuelt i tillegg til vedtak.

1.6.6 Observasjon 6: Syk gris

I en binge med slaktegriser er det en avmagret gris som er vesentlig mindre enn de andre. Den ligger og er ute av stand til å reise seg. Grisen blir tråkket på av de andre, den fremstår som nedstemt. Grisen er bustete.

Du må vurdere

- Hva forteller bonden? Visste bonden om dyret?
Sjekk hudturgor bak øret og sjekk om dyret er tørst hvis det er bevisst nok til å drikke. (Dette er observasjoner som kan underbygge alvorlighetsgrad)

Syk gris - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Hovedregel	Hastevedtak om at bonden må sette grisen i sykebinge. Den må behandles av veterinær eller avlives.
Varsel om vedtak	Ikke aktuelt	Grisen vil lide unødig hvis vi tar oss tid til å varsle.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er et skjønnsmessig og ikke bagatellmessig forhold.
Veiledning	Aktuelt	Veiledning om behandling av syke og skadde dyr kan være aktuelt i tillegg til vedtak.

1.6.7 Observasjon 7: Alvorlig bogsår

En purke med grisunger har bogsår på begge sider. På høyre side er såret 5 cm i diameter, på venstre side 4. Det er hevelse og mye granulasjonsvev. Purka oppstalles på et gulv med et tynt lag av flis.

Alvorlig bogsår - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Hovedregel	Hastevedtak om å avlive purka. (Bonden må selv velge hva som skal gjøres med grisungene som blir igjen)
Varsel om vedtak	Ikke aktuelt	Grisen vil lide unødig hvis vi tar oss tid til å varsle.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er et skjønnsmessig og ikke bagatellmessig forhold.
Veiledning	Aktuelt	Veiledning om bogsår kan være aktuelt i tillegg til vedtak.

1.6.8 Observasjon 8: Sår på framknær hos grisunger

Purke med grisunger som ligger rett på betonggulvet. Det er sår i huden på grisungenes framknær, ca. 2 cm i diameter. Bonden har tatt på blåspray.

Sår på framknær hos grisunger - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Hovedregel	Hastevedtak om å sørge for at grisungene får forsvarlig behandling. I dette tilfellet vil det innebære at purka og grisungene får mykt underlag, og ev. veterinærbehandling ved behov.
Varsel om vedtak	Unntaksvis	Det er fare for at grisungenes sår forverres hvis vi tar oss tid til å varsle, men alvorlighetsgrad og hvor mye det haster må vurderes i hvert enkelt tilfelle. Det kan være aktuelt å varsle vedtak om at bonden må opprette/endre rutine for tildeling av strø som sikrer purker og grisunger myk liggeplass, men dette vil som regel følges opp under strø med § 25 i forskrift om hold av svin som utdypende hjemmel.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er et skjønnsmessig og ikke bagatellmessig forhold.
Veiledning	Aktuelt	Veiledning om behandling av syke og skadde dyr og/eller strø kan være aktuelt i tillegg til vedtak.

2 Inspeksjon av forebyggende helsearbeid

Stikkord for inspeksjonen:

Historikk, klauver, parasitter, bogsår, halebiting, leddbetennelse spedgris

2.1 Krav i regelverket

Forskrift om hold av svin § 19. *Forebyggende helsearbeid*

- **Forebyggende helsearbeid skal gjennomføres.** Dyrenes **klauver** skal inspiseres regelmessig og beskjæres ved behov. Parasittbelastningen skal overvåkes, og om nødvendig skal dyra behandles mot **parasitter**. Det skal treffes nødvendige tiltak for å forebygge **liggesår, halesår og sår på framknær hos spedgris**.

2.2 Dette skal vi sjekke under inspeksjonen

- Om det er gjentakende eller vedvarende problemer med én eller flere typer skader eller sykdommer i besetningen
- Om bonden iverksetter nødvendige tiltak for å forebygge sykdom og skade

2.3 Slik forbereder du deg før tilsynet

- Finnes det noen historikk for dette i MATS? I så fall, sjekk at tidligere vedtak er oppfylt under tilsynet.
- Sjekk kassasjonsattester, meldinger fra kjøttkontrollen og USR for siste året. Hvilke sykdommer og skader har forekommet i besetningen det siste året og i hvilket omfang? Sammenlign med landsgjennomsnittet. (Skill mellom en enkelthendelse og gjentakende tilfeller)

2.4 Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet

- Spør om bonden opplever at det er noen gjentakende problemer med sykdom/skade i besetningen, f.eks. parasitter, bogsår, halesår, leddbetennelse, lungebetennelse, byller, hjerte eller hjertesekk, klauvhelse.
- Hvilke tiltak har bonden gjort for å forebygge at problemet gjentar seg i fremtiden?
- Hvis søk i historikk og USR viste gjentakende problemer med sykdom eller skade: spør hva bonden har gjort for å forebygge dette for fremtiden.

2.5 Slik vurderer du observasjonene

Hvorfor er forebyggende helsearbeid viktig?

Å forebygge sykdom og skader gir bedre dyrevelferd for grisene enn å bli behandlet for det. Alle besetninger skal ha rutiner for forebyggende helsearbeid. Forebyggende helsearbeid sparer grisene for belastninger som kunne vært unngått og forhindrer spredning av smittsomme sykdommer. Ved å forebygge sykdom og skader, bidrar man dessuten til å redusere utviklingen av antibiotikaresistens, ettersom det vil bli mindre behov for antibiotikabehandlinger. Forebyggende helsearbeid er derfor viktig for både folkehelsen, dyrehelsen og dyrevelferden.

Når og hvordan skal forebyggende helsearbeid utføres?

Forebyggende helsearbeid krever kompetanse og gode systemer og rutiner for vedlikehold, renhold, hygiene, oppstallingsforhold og god drift. Bonden kan bruke sine egne nedtegnelser over behandlinger og døde dyr for å få oversikt over når enkelthendelser går over til å bli et gjentakende/vedvarende problem i besetningen. Se [dokumentasjon for vet.med. beh. og døde dyr](#)

Hvis det er registrert en høyere sykdomsprosent i kjøttkontrollen for besetningen enn landsgjennomsnittet, eller hvis griser på denne gården ofte blir behandlet for sykdom (relativt sett for størrelsen på besetningen), bør bonden ha innsett at det er et problem i besetningen. Bonden skal da ha iverksatt forebyggende tiltak, eller ha en plan for å iverksette tiltak i samråd med veterinær eller rådgivningsapparat.

Eksempler på tiltak som bonden kan iverksette for å forebygge noen av de vanligste skade- og sykdomsutfordringene

Under er en liste over noen forebyggende tiltak som kan være aktuelle ved ulike vanlige lidelser hos griser, avhengig av hva den underliggende årsaken til problemet er.

Du kan sammenligne punktene på lista med bondens svar på hvilke tiltak som er iverksatt/planlegges iverksatt. Da kan du vurdere om det forebyggende helsearbeidet ser ut til å være tilstrekkelig, eller om det er behov for flere/andre forebyggende tiltak.

Hvis årsaken til problemet er uklar, eller det er vanskelig å se hvilke tiltak som vil hjelpe, kan en konsultasjon med veterinær eller rådgiver være et tiltak i seg selv, forutsatt at bonden følger rådene som blir gitt, og blir fulgt opp av veterinæren eller rådgiveren.

2.5.1 Halebiting

Forebyggende tiltak mot halebiting

- Sørg for bedre tilsyn med grisene. Det daglige tilsynet skal være så godt at halebiting blir oppdaget tidlig og tiltak blir gjort før det utvikler seg til alvorlige halesår. Gjennom godt tilsyn kan man i noen tilfeller forutse et halebitingsutbrudd. Hvis grisene endrer adferd i forhold til normalt adferdsmønster, kan man finne årsaken og rette opp forholdet som har forårsaket

adferdsendringen før det oppstår et halebitingsproblem. Hvis grisene er kvikke og oppmerksomme, og med fin og fast krøll på halen, er det et godt tegn på trivsel.

- Unngå at grisene blir stresset. All stress eller frustrasjon kan føre til halebiting.
- Egnet rotemateriale er et viktig forebyggende tiltak mot halebiting. God tilgang til egnet rotemateriale høyner terskelen for at halebiting oppstår. Se mer under [rotemateriale](#)
- Reduser dyretettheten. Høy dyretetthet kan føre til stress. Når man reduserer dyretettheten, får grisene bedre tilgang på ressurser som mat, vann, god liggeplass og rotemateriale. Det kan også føre til bedre luft og temperatur. Disse tingene vil kunne redusere stressnivået til grisene og gi mindre halebiting.
- Sørg for nok spiseplasser og god vanntilgang. Ved å unngå kamp om ressursene og tapere som ligger etter i vekst, kan man forhindre halebiting.
- Unngå trekk, for høy eller for lav temperatur og høy luftfuktighet. Dette kan gi ubehag for grisen og føre til stress. Ofte kan man se utfordringer med dette ved værskifte vår og høst, og ved stor temperaturforskjell mellom natt og dag. Griser tåler dårlig å ha det for varmt.
- Sørg for godt klima og god ventilasjon med tanke på gasser (NH₃, CO₂). Griser kan få ubehag og bli stresset av dårlig luft.
- Unngå støy (f.eks. vifter). Støy kan stresser grisene.
- Sørg for godt balansert fôr (protein, fiber, salt osv.). Feilernæring kan føre til alt fra lett stress til sykdom og avmagring.
- Forebygg sykdom (lungebetennelse, spolorm m.m.). Sykdom kan gi smerter og ubehag, og er en stressituasjon som kan resultere i halebiting.
- Ha stabile grupper med griser i bingene og unngå mye flytting av grisene. Endring i gruppene eller flytting kan føre til uro og stress i bingen, og det kan oppstå hierarkikamper. Dette kan føre til halebiting.

2.5.2 Bogsår

Forebyggende tiltak mot bogsår

- Forebygg sykdommer slik at purka har god helse. Purka beveger seg da mer og blir ikke liggende lenge.
- Bedre gulv kvaliteten. Ru overflate kan forårsake bogsår.
- Sørg for at grisen har mykt og tørt liggeunderlag. Myk liggeplass gir mindre belastning på skulderen og forebygger bogsår. Våt liggeplass gjør at huden blir lettere sår.
- Endre fôringsstrategi. Sørg for at purka får nok og riktig fôr slik at hun opprettholder et godt hold gjennom hele dieperioden.
- Sørg for tilstrekkelig grovfôrtildeling. Grovfôr gir god mage-/tarmhelse og økt magevolum slik at fôropptaket økes i dieperioden.
- Sørg for god vanntilgang. For lite vann reduserer blodsirkulasjonen i kroppen, som igjen kan føre til at det lettere oppstår liggesår.
- Sørg for tilstrekkelig redebyggingsmateriale. Dette reduserer stressnivået til purka og gir bedre helse.
- Sørg for optimal temperatur. For høy temperatur fører til at purka ligger mye. Lang liggetid øker risikoen for bogsår.

2.5.3 Sår på framknær

Forebyggende tiltak mot sår på framknær hos spedgris

- Utbedre gulv kvaliteten hvis den har ujevn overflate, skarpe spaltekantene eller for store spalteåpninger. Grisunger kan skrape seg opp på de fleste gulvtyper, men gulv med ujevn overflate eller skarpe kanter kan utgjøre en større risiko.
- Sørg for tørt og rent underlag. Skitt og fuktighet øker risikoen for sårdannelse.
- Sørg for mykt liggeareal. Mykt liggeunderlag gir mindre slitasje på framknærne når grisungene skal drikke melk. Matter eller mye halm eller strø kan f.eks. benyttes.
- Forebygg sykdom hos purka slik at hun er frisk og har nok melk til alle grisungene. Mindre kamp om melka gir mindre slitasje på framknærne til grisungene.
- Vær til stede under grisingen og pass på at alle ungene får råmelk og en god start på livet. Dette vil legge til rette for friske grisunger i godt hold, som blir robuste og ikke så lett syke eller skadde.

2.5.4 Spolorm

Forebyggende tiltak mot spolorm

Spolorm kan både skade leveren, gi nedsatt tilvekst, føre til lungebetennelse og forårsake generell irritasjon og ubehag som kan føre til halebiting. Høy andel anmerkinger for spolorm på slakteriet gir indikasjon på at det er et høyt smittepress med spolorm i besetningen. Behandling med antiparasittmidler utføres i samråd med veterinær. Hygienetiltak kan også være aktuelt.

2.6 Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging:

2.6.1 Observasjon 1: Ikke forebyggende helsearbeid

Bonden driver ikke forebyggende helsearbeid, til tross for at besetningen har ett eller flere helseproblemer.

Ikke forebyggende helsearbeid - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Ikke aktuelt	Forebygging er ikke akutt. Akutte tilfeller følges opp under syke og skadde dyr
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om å opprette rutine for forebyggende helsearbeid i besetningen.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er ikke bagatellmessig, og er en skjønnsmessig vurdering.
Veiledning	Unntaksvis	Veiledning kan f.eks. være aktuelt hvis det er mange USR registreringer over tid (f.eks. det dobbelte av gjennomsnittet i regionen), men det ikke er tegn til sykdom eller skader i besetningen for øyeblikket.

2.6.2 Observasjon 2: Dårlig klauvstell

Dyrenes klauver beskjæres ikke når det er behov for det.

Dårlig klauvstell - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Ikke aktuelt	Akutt behov for klauvskjæring følges opp under syke og skadde dyr
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om å opprette rutine for å følge med på grisenes klauver og sørge for at de beskjæres ved behov.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er ikke bagatellmessig, og er en skjønnsmessig vurdering.
Veiledning	Unntaksvis	Veiledning om klauvskjæring kan være aktuelt f.eks. der klauvlengden er i grenseland.

2.6.3 Observasjon 3: Manglende parasittbehandling

Dyra behandles ikke mot parasitter og parasitter utgjør et problem i besetningen (basert på USR over tid).

Manglende parasittbehandling - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Ikke aktuelt	Akutte tilfeller følges opp under syke og skadde dyr
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om at bonden må opprette rutine for forebygging mot parasitter.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er ikke bagatellmessig, og er en skjønnsmessig vurdering.
Veiledning	Unntaksvis	Kan f.eks. brukes hvis det er mange USR registreringer (f.eks. det dobbelte av gjennomsnittet i regionen), men det ikke er tegn til sykdom i besetningen for øyeblikket.

2.6.4 Observasjon 4: Sårskader

Bonden gjør ikke nødvendige tiltak for å forebygge liggesår hos purker, halesår på smågris eller slaktegris, eller sår på framknærne hos spedgris.

Problemer med sår - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Ikke aktuelt	Akutte tilfeller følges opp under syke og skadde dyr
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om at bonden må finne årsaker til sårene og gjøre forebyggende tiltak.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er ikke bagatellmessig, og er en skjønnsmessig vurdering.
Veiledning	Unntaksvis	Hvis det ikke er dyr med sår under inspeksjonen, men du enten ser risikofaktorer, som lite strø eller rotmateriale, eller det er mange meldinger om sår fra kjøttkontrollen og USR, kan du veilede om forebyggende helsearbeid.

3 Inspeksjon av dokumentasjon for veterinærmedisinsk behandling og døde dyr

Stikkord for inspeksjonen: Veterinærbehandlinger, egenbehandlinger, døde dyr, siste 3 år

3.1 Krav i regelverket

Forskrift om velferd for produksjonsdyr § 6 Dokumentasjon

- Eier eller innehaver av dyr skal dokumentere **all veterinærmedisinsk behandling** av dyrene og antall **døde dyr** funnet ved hvert tilsyn etter § 5.
- Nedtegnelsene skal oppbevares i **minimum tre år**. Dokumentasjonen skal være tilgjengelig for Mattilsynet ved inspeksjon og ellers på forespørsel.

3.2 Dette skal vi sjekke under inspeksjonen

- Om og hvordan medisinsk behandling, også egenbehandlinger, blir dokumentert.
- Om og hvordan bonden dokumenterer antall døde dyr ved hvert tilsyn.
- Hvor lenge dokumentasjonen oppbevares.

3.3 Slik forbereder du deg før tilsynet

- Er det historikk for dette i MATS?
Sjekk under tilsynet at tidligere veiledning og vedtak er oppfylt.

3.4 Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet

- Hvilke rutiner har bonden for å registrere veterinærbehandlinger og egenbehandlinger?
- Hvilke rutiner har bonden for å registrere døde dyr ved hvert tilsyn med grisene?
- Hvilke rutiner har bonden for å sikre at disse opplysningene oppbevares i tre år?
- Spør bonden om å vise registreringene for f.eks. de tre siste månedene eller en gitt måned i løpet av de tre siste årene (velg en måned, f.eks. november 2019)
- Ta bilder av dokumentasjonen ved behov for oppfølging

3.5 Slik vurderer du observasjonene

Dokumentasjonen for veterinærmedisinsk behandling og døde dyr er ofte relevant for vurderingen av andre regelverkskrav (f.eks. «syke og skadde dyr» eller «kastring»).

Bonden skal sikre at

- alle medisinske behandlinger blir dokumentert, også behandlingene som bonden gjør selv.
- antallet døde dyr som blir funnet ved hvert tilsyn dokumenteres.

Registreringssystemet til bonden må gi god oversikt over de registrerte opplysningene og vise utviklingen over tid, slik at bonden kan bruke opplysningene i sitt forebyggende helsearbeid. Opplysningene skal lagres i minst tre år.

Det finnes ferdige systemer som bonden kan bruke, f.eks. «Ingris» og «Helsekort for gris» fra Animalia, men bonden kan også velge å føre opp hendelsene i en bok e.l.

3.6 Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging

3.6.1 Observasjon 1: Dokumentasjon mangler

Bonden dokumenterer ikke all veterinærmedisinsk behandling av dyrene eller antallet døde dyr ved hvert tilsyn bonden har med dyrene.

Dokumentasjon mangler - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Ikke aktuelt	Dokumentasjonen har betydning over tid, men som regel ikke akutt. Bonden må endre på sin rutine, eller opprette rutine. Du har tid til å varsle om dette.
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om at bonden må opprette/endre rutine slik at all veterinærmedisinsk behandling, inkludert egenbehandling, og antall døde dyr ved hvert tilsyn i fjøset dokumenteres. Dokumentasjonen må oppbevares i minst tre år.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er ikke et bagatellmessig forhold.
Veiledning	Unntaksvis	Kan brukes hvis bonden har rutine for dokumentasjon, men at noen detaljer mangler, f.eks. egenbehandling, eller det er vanskelig å finne fram i dokumentasjonen.

3.6.2 Observasjon 2: Oppsamlingsbehandling av syke og skadde dyr

Det er lengre perioder uten dødelighet, og enkelte dager med svært mange døde dyr, ifølge dokumentasjonen.

Må vurderes i sammenheng med kravpunktet om behandling av syke og skadde dyr

- Hvis dialogen med bonden tyder på at dokumentasjonen stemmer, og at syke griser «samles opp» og avlives i puljer, følges dette opp under [syke og skadde dyr](#)
- Hvis dialogen tyder på at grisene avlives fortløpende ved behov, men at bonden f.eks. bare fører opp hvor mange griser som har dødd/blitt avlivet pr. måned, følges det opp her under «dokumentasjon» (se tabell under)

Oppsamlingsbehandling av syke og skadde dyr - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Ikke aktuelt	Dokumentasjonen har som regel betydning over tid, men som regel ikke akutt. Bonden må endre på sin rutine. Du har tid til å varsle om dette.
Varsel om vedtak	Hovedregel hvis veiledning tidligere	Hvis bonden tidligere har blitt veiledet om at dokumentasjonen må føres fortløpende, må vi nå varsle vedtak om at bonden må endre rutine slik at registreringer av døde dyr føres fortløpende.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er skjønnsmessig og ikke en bagatell
Veiledning	Hovedregel hvis ikke veiledning tidligere	Hvis bonden ikke har fått veiledning om dette tidligere, kan du veilede om at dokumentasjonen må føres fortløpende.

3.6.3 Observasjon 3: Dokumentasjon ikke oppbevart i 3 år

Nedtegnelser om all veterinærmedisinsk behandling av dyrene, og antall døde dyr ved hvert tilsyn med dyrene, oppbevares ikke i minimum tre år.

Dokumentasjon ikke oppbevart i 3 år- forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Ikke aktuelt	Dette haster ikke
Varsel om vedtak	Hovedregel hvis ikke førstegangs overtredelse	Varsel om vedtak om å sørge for at dokumentasjonen oppbevares i minst tre år er hovedregel hvis bonden har fått veiledning/påpeking av plikt/vedtak om dette tidligere.
Påpeking av plikt	Hovedregel hvis det er førstegangs overtredelse	Dette er et konkret krav (ikke skjønsmessig). Hvor lenge bonden oppbevarer dokumentasjonen kan anses som et bagatellmessig forhold, ettersom det ikke har noen direkte innvirkning på dyrevelferden. Hvis Mattilsynet ikke har veiledet, påpekt plikt eller varslet/fattet vedtak om dette tidligere, kan vi nå påpeke plikt om at bonden må oppbevare dokumentasjonen i minst tre år.
Veiledning	Unntaksvis	Unntaksvis hvis det er behov for å forklare noe utover bare å påpeke plikten, f.eks. hvis bonden har stilt spørsmål til regelverket vi ønsker å besvare skriftlig.

3.6.4 Observasjon 4: Dokumentasjon blir ikke fremlagt

Dokumentasjon blir ikke fremlagt - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Unntaksvis	Hastevedtak om å fremlegge dokumentasjon kan være aktuelt hvis dokumentasjonen finnes og er avgjørende for noe Mattilsynet skal inspisere under tilsynet og det haster.
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om å fremlegge dokumentasjon. Hovedregel hvis dokumentasjonen ikke finnes under tilsynet eller hvis dokumentasjonen finnes, men det ikke haster å få fremlagt dokumentasjonen under tilsynet.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Det er ikke bagatellmessig.
Veiledning	Ikke aktuelt	Hvis bonden ikke kan/vil fremlegge dokumentasjonen, må vi pålegge det gjennom vedtak.

4 Inspeksjon av bruken av strø

Stikkord for inspeksjonen: strø, bekvem, tørr, rent, rikelig

4.1 Krav i regelverket

Forskrift om hold av svin § 8. *Oppstalling – binger, gulv etc.*

- Svin skal ha adgang til en **bekvem, tørr, ren** og trekkfri liggeplass med passe temperatur. Dyra skal kunne legge seg, hvile og reise seg normalt.
- Svin skal ha separat liggeplass og gjødselplass, hvor en mindre del av fôrtroa kan være over gjødselplassen. **Utforming av binger skal være slik at strø kan brukes.** Golvet skal ha en plan, ikke glatt overflate. Det skal være tett gulv, dypstrø eller talle på liggeplassen, og arealet skal være så stort at alle dyra kan ligge samtidig.

Forskrift om hold av svin § 25. *Spesielle bestemmelser for purker og ungpurker*

- Det skal brukes **rikelig med strø** i fødebingene.

Forskrift om hold av svin, § 20. *Renhold første ledd*

- Det skal være godt renhold i husdyrrom. Utgjødsling skal skje hver dag. Kravet om daglig utgjødsling gjelder ikke dyr som går på talle eller dypstrø, eller for bingeløsninger med liggebåser. **Strø skal brukes i nødvendig utstrekning for å holde dyra tørre og rene**, og i slik utstrekning at det **alltid er strø på liggeplassen**. Talle skal strøs etter behov.

4.2 Dette skal vi sjekke under inspeksjonen

- Om bondens rutiner for å skrape møkk og tildele strø sikrer grisene en bekvem, tørr og ren liggeplass
- Om grisene er tørre og rene
- Om bingen og det bygningsmessige er utformet slik at strø kan gis i nødvendig mengde
- At underlaget på liggeplassen har tett gulv, dypstrø eller talle
- Om det gis rikelig mengde med strø i fødebinger

4.3 Slik forbereder du deg før tilsynet

- Finnes det noen historikk for dette i MATS? Sjekk at tidligere vedtak er oppfylt under tilsynet.
- Er det meldinger fra kjøttkontrollen om at det er levert møkkete dyr?
- Viser USR at det ofte er purker med bogsår? (f.eks. over landsgjennomsnittet)

4.4 Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet

- Er det strø i bingene? Hvor mye?
- Er grisene rene?
- Hvor ofte gjør bonden rent og strør i bingene?
- Hvilken type gulv/underlag er det i bingene?
- Er det varmekabler i gulvet?
- Er liggeplassene bekvemme?
- Har purker (begynnende) bogsår?
- Har spedgris sår på framknær eller skader på klauvene?
- Er det tørr overflate på gulvet/tallen?
- Får alle grisene plass på liggearealet samtidig?
- Ligger noen av grisene i gjødselområdet?
 - Er det «taperne» eller «lederne» som gjør det (hvis bonden vet)?
 - Kan det ha sammenheng med høy temperatur eller dårlig ventilasjon?
- Be bonden om å vise hvor mye strø det er i bingen når bonden selv mener det er nok strø
- Ta bilder av strømengden i ulike bingetyper og ev. møkkete griser

4.5 Slik vurderer du observasjonene

Hva slags liggeplass skal grisene ha?

Deler av bingen kan bestå av spaltegulv, men liggearealet for dyrene skal enten være tett, eller dekket med talle eller dypstrø. Liggeområdet må være stort nok til at alle grisene kan ligge ned samtidig.

Det viktigste målet på om det brukes tilstrekkelig strø, er om grisene holder seg rene og tørre. Mengden strø som kreves for å oppnå dette kan variere mye, og avhenger av:

- **Type strø:** Ulike strøtyper har ulike egenskaper, som for eksempel evne til å ta opp fuktighet.
- **Dyrene selv:** Noen griser eller grupper med griser holder det rent i bingen, andre gjør fra seg over alt.
- **Bingens utforming:** Plassering av troer og drikkenipler påvirker hvor møkk og urin havner i bingen. Det kan også lekke vann fra drikkenipler.

Det skal alltid være strø på liggeplassen, selv om grisene er rene og tørre uten.

Mengden strø må tilpasses forholdene. Hvis f.eks. en gruppe griser gjør fra seg i hele bingen, vil denne bingen trenge mer strø enn de andre bingene. Hvis det lekker eller blir sølt mye fukt fra fôrtroa eller drikkenipler på liggeplassen, må enten dette repareres eller grisene flyttes, ellers må bonden bruke mer strø for å holde liggeplassen tørr.

Hvis alle grisene er møkkete, kan det tyde på at renholdet i bingen ikke er bra nok. Hvis bare én eller noen få griser er møkkete, kan det hende at renholdet på liggeplassen er bra, men at noen av grisene ligger i gjødselområdet istedenfor på liggeplassen. Er det ledere eller taper som ligger i gjødsel? Hvis det er *taperen*, tyder det på at det kan være for liten plass til alle dyrene på liggeplassen. Hvis det er *lederen* som ligger i gjødsel, er det den selv som velger å ligge der. Det kan tyde på et temperatur- eller klimaproblem. Hvis bare enkelt dyr er møkkete, kan det være av andre årsaker enn

renholdet. Tiltak som iverksettes bør være basert på hva som egentlig er problemet: om det er for dårlig renhold, for liten plass eller dårlig inn klima.

Hvor mye strø må til for at liggeplassen skal være «bekvem»?

At liggeplassen skal være «bekvem» betyr at det skal være godt for grisene å ligge der. Hvis gode liggeplasser skal oppnås ved hjelp av strø på betonggulv, må grisene ha et lag med strø som sikrer en viss mykhet og varmeisolasjon der grisene ligger.

Griser velger en myk liggeplass fremfor et hardt gulv uten strø. Hvor mye strø som må til for at liggeplassen skal være bekvem, avhenger av hvilken type underlag det er på liggeplassen. Hvis grisene går på talle, holder det å bruke den mengden strø som må til for at liggeplassen skal være tørr, siden underlaget allerede er mykt. Det samme gjelder hvis det er gummimatte på gulvet. Hvis grisene går direkte på betonggulv, vil en *bekvem* liggeplass innebære at det gis et lag med strø som sikrer en viss mykhet og varmeisolasjon der grisen ligger. Som et minimum bør det meste av grisens kropp ikke være i direkte kontakt med gulvet. Det vil være behov for mer strø for å få en varmeisolerende effekt i binger uten varmekabler i gulvet enn i binger med varmekabler.

Mattilsynet har inntrykk av at kravet om bekvem liggeplass for gris er dårlig kjent blant svineprodusenter. Det har også vært en tendens i Mattilsynet til at dette kravet ikke har blitt fulgt opp i særlig stor grad hvis det ellers er nok strø til at grisene holder seg rene. Mattilsynet vil derfor benytte denne kampanjen til å informere om dette regelverkskravet.

Hvilke krav er det til strø i fødebinger?

I regelverket står det at det skal brukes *rikelig med strø* i fødebingene.

Kravet skal sikre at særlig ungpurkene, purkene og spedgrisene ved hjelp av strø får gode liggeplasser. Ordet «rikelig» tilsvarer ifølge Bokmålsordboka ord og uttrykk som «mye» og «i rikt monn». Det skal altså brukes langt mer strø i fødebingene enn det som er minimumskravet for f.eks. slaktegris.

Høydrektige, fødende, ammende og diende griser har særlig behov for myke og lune liggeplasser. For å sikre at disse sårbare dyra har det godt, trives og beskyttes mot helseplager, skal det derfor være *rikelig med strø* i fødebingene.

I praksis betyr kravet om rikelig med strø at griser i fødebinger til enhver tid skal ha et relativt tykt og tett lag med strø å ligge på. Strølaget må dekke hele området som grisene ligger på, inkludert gulvet i fikseringsbåsene. Bonden må sørge for at det fylles på så mye strø og så ofte at kravet er oppfylt til enhver tid. Et tynt eller bare delvis dekkende strølag er tegn på at det ikke brukes *rikelig med strø*.

Bruken av strø er rikelig først når mengden med god margin sikrer at dyrene kan ligge bekvemt i fødebingen og strøet godt dekker den funksjonen det skal ha i bingen, som er å

- holde grisene rene
- hindre at grisungene taper varme til underlaget (her vil eventuelle varmekabler i gulvet også spille en rolle)
- bidra til et bekvemt underlag for purka
- forebygge skader hos purke og grisunger, som bogsår på purka eller sår på framknær og under klauver på spedgrisene.

Rett etter grisingen er det nødvendig med et tykt lag med strø over hele det faste gulvet hvor grisungene beveger seg, for å beskytte de nyfødte grisungene mot varmetap og skader. Etter 1-2 døgn er klauvene til grisungene herdet. Mengden strø i bingen bør da reduseres slik at ikke grisungene fristes til å legge seg andre steder enn i smågrishjørnet, og kan risikere å bli ihjelklemt av purka. Det skal fortsatt være godt med strø der purka ligger og i smågrishjørnet. Lengre ut i dieperioden er det nødvendig med et tykt lag strø for purka som nå kan ha tapt seg i hold og er mer utsatt for å få bogsår.

4.6 Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging

4.6.1 Observasjon 1: Lite strø i fødebingen

I fødeavdelingen er det flere kull med 0-3 dager gamle spedgriser. Det er brukt så lite strø at purka er i mer kontakt med gulvet enn med strø. Du har studert USR-tallene for besetningen. Tallene viser at besetningen ligger over det dobbelte av snittet i regionen for antallet purker med bogsår som blir sendt til slakt.

Lite strø i fødebingen - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Ikke aktuelt	Skader som følge av for lite strø følges opp under syke og skadde dyr og/eller forebyggende helsearbeid
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om å opprette rutine for bruk av rikelig med strø i fødebingene, slik at purka og spedgrisene er sikret rent, mykt og varmeisolerende underlag til enhver tid.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er skjønnsmessig og ikke en bagatell.
Veiledning	Unntaksvis	Kan være aktuelt hvis det er tvil om det er tilstrekkelig strø.

4.6.2 Observasjon 2: Våt og møkkete liggeplass

I et rom med slaktegrisinger er grisene våte og møkkete. Bonden sier at bingene er feilkonstruert slik at gulvet heller feil/drikkeniplene er plassert feil/at noen griser gjør fra seg i hele bingen/e.l.

Du må vurdere hvilke tiltak bonden har gjort.

Våt og møkkete liggeplass - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Ikke aktuelt	Her er det ikke akutt fare for liv og helse, så du har tid til å varsle.
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om å sørge for at alle dyrene har tilgang til tørr og ren liggeplass til enhver tid. Vedtaket innebærer enten utbedring av bygningsmessige eller konstruksjonsmessige begrensninger, slik at kravene til en tørr og ren liggeplass kan oppfylles, at grisene flyttes eller at bonden kompenserer ved å øke bruken av strø.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er skjønnsmessig og ikke en bagatell.
Veiledning	Unntaksvis	Kan være aktuelt hvis det f.eks. bare gjelder én bing og bonden ikke har fått veiledning om ekstra strø i problembinger tidligere. Kan også være aktuelt å veilede hvis bonden har gjort noen tiltak, men det ikke er nok.

4.6.3 Observasjon 3: Bløt talle

20 rekrutteringspurker går på talle. Tallen er så bløt at grisene trækker igjennom til hasene. Det er ikke noe tørt materiale på tallen og alle grisene er tilklint av gjødsel.

Bløt talle - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Ikke aktuelt	Er ikke akutt fare for liv og helse, du har tid til å varsle.
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om at bonden må sørge for at alle dyrene har tilgang til tørr og ren liggeplass til enhver tid. Bonden velger selv hvordan tørr liggeplass skal sikres. F.eks. kan dyrene flyttes, eller tallen kan strøs mer.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er skjønnsmessig og ikke en bagatell.
Veiledning	Unntaksvis	Kan brukes hvis det har skjedd noe spesielt som er årsaken til at tallen er bløt, og bonden har iverksatt tiltak, men dette ikke er nok. Dette forutsetter at det ikke er historikk på samme forhold i MATS fra tidligere.

5 Inspeksjon av rotemateriale

Stikkord for inspeksjonen: Type rotemateriale, mengde, halebiting

5.1 Krav i regelverket

Forskrift om hold av svin § 21. *Rotemateriale*

- Svin skal til **enhver tid ha tilgang på tilstrekkelig mengde materiale** som de kan undersøke, rote i og sysselsette seg med. Materiale som for eksempel halm, høy, sagspon, torv, tre(spon), jord eller en blanding av disse kan benyttes. Rotematerialet skal ikke bringe dyrenes helse i fare.

5.2 Dette skal vi sjekke under inspeksjonen

- Om grisene har tilgang til tilstrekkelig mengde rotemateriale
- Om rotematerialet har god nok kvalitet

5.3 Slik forbereder du deg før tilsynet

- Finnes det noen historikk på dette i MATS? I så fall, sjekk at tidligere vedtak er oppfylt under tilsynet.
- Sett deg inn i Mattilsynets [Veileder for tildeling av aktivitets- og rotemateriale for gris](#).
- Sjekk meldinger fra kjøttkontrollen/USR for siste året. I hvilken grad forekommer det halebiting i besetningen?

5.4 Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet

- Be bonden beskrive rutiner for tildeling av rotemateriale (hvor ofte, hvor mye, hvilke(n) type(r))
- Spør hvordan bonden vurderer om grisene får nok rotemateriale og om det er god nok kvalitet
- Finnes det rotemateriale i bingene under inspeksjonen? Hvor mye?
- Hvilke typer og kombinasjoner rotemateriale er det der?
- Dekker kombinasjonen av rotemateriale kravene for optimalt rotemateriale?
- Se på grisene hvordan de oppfører seg (bruk [Veileder for tildeling av aktivitets- og rotemateriale for gris](#) til hjelp)
- Er rotematerialet møkkete eller rent?

- Er det halebitte griser i besetningen nå?
- Har bonden rotemateriale stående på lager?
- Ta bilder av rotematerialet i en eller flere binger

5.5 Slik vurderer du observasjonene

For at rotematerialet skal være egnet, må det ha følgende egenskaper:

- A. **Være spiselig**
Grisene kan spise eller snuse i det. Bør ha en positiv effekt på fordøyelsen eller inneholde næring. Tiltalende smak og lukt.
- B. **Kunne tygges på**
Grisene synes det er attraktivt, godt og trygt å bite i
- C. **Kunne rotes i**
Grisene kan undersøke og rote rundt i det
- D. **Være manipulerbart**
Grisene kan flytte på materialet og endre på utseendet eller strukturen.

Materialet bør gis til grisene på en slik måte at det

1. har vedvarende interesse
2. er innenfor grisenes rekkevidde
3. er nok materiale til alle grisene
4. er rent og hygienisk

For å oppfylle grisenes basale behov for aktivitets- og rotemateriale, må det oppfylle alle egenskapene som er listet opp i punktene a-d, og bli gitt grisene i tråd med punktene 1-4.

Det kan brukes forskjellige materialer som, alene eller til sammen, sikrer at alle punktene er oppfylt.

Bruk [Veileder om tildeling av aktivitets- og rotemateriale for gris](#) til å bedømme om grisene får tilstrekkelig rotemateriale og om rotematerialet har god nok kvalitet.

Hvorfor krever regelverket at grisen alltid skal ha rotemateriale?

Variert, formbart og spiselig rotemateriale gir best effekt på adferden og trivselen til grisen

I naturen bruker en gris opptil sju timer daglig på å utforske ved å rote med trynet. Grisen gjør det både fordi den er sulten, og fordi den er nysgjerrig og trenger kunnskap om omgivelsene rundt seg for å overleve. Grisene gjør dette sammen i griseflokken. Selv om villgrisen ble temmet i steinalderen, utøver griser fortsatt roteadferd selv om de ikke er sultne.

Rotemateriale reduserer unormal adferd, som halebiting. Det kan være andre årsaker til halebiting enn mangel på rotemateriale, men forskning viser at god tilgang til rotemateriale av god kvalitet høyner terskelen for når grisen starter å bite haler hvis den blir utsatt for en stressituasjon. Hvor stor positiv effekt grisen har av rotematerialet avhenger av hvilket rotemateriale den får. Jo mer variert, formbart og spiselig rotematerialet er, desto bedre effekt gir det på atferden og trivselen til grisen.

Hva er tilstrekkelig mengde rotemateriale?

For at grisene skal være fornøyde, må de ha rotemateriale tilgjengelig hele tiden

Hvor hyppig rotematerialet blir tildelt, mengden som tildeles hver gang og hvilke typer materialer som gis, må tilpasses behovene.

Hvis observasjonene under inspeksjonen viser at flertallet av grisene holder på med rotematerialet, tyder det på at grisenes behov er tilfredsstilt. Hvis flertallet av grisene holder på med andre griser, gjødsel eller innredning, og/eller det er halebiting i besetningen, kan det tyde på at behovet for rotemateriale ikke er tilfredsstilt. Da må du vurdere om rutinene for tildeling av rotemateriale kan forbedres, for eksempel:

- tildelingsmetode
- mengde rotemateriale
- hvor hyppig rotematerialet tildeles
- om det bør gis mer variert materiale
- om materialet mangler spiselige komponenter
- om materialet mangler manipulerbare komponenter, som er materiale som grisen kan endre form på
- om rotematerialet blir fort møkkete
- om det er nok rotemateriale til alle

Hyppig tildeling av rotemateriale er positivt fordi

1. nyhetsverdien gjør at grisene synes det er interessant
2. materialet er stadig nytt og rent, istedenfor gammelt og nedtråkket i møkk.

5.6 Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging

5.6.1 Observasjon 1: Grisene mangler rotemateriale:

Grisene har ikke tilgang til rotemateriale.

Du må vurdere

- Er det rett før eller rett etter et stell?
- Er det rester etter rotemateriale?
- Gjelder det alle, mange eller få binger?

Grisene mangler rotemateriale - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Ikke aktuelt	Hvis det er binger med halebiting med et akutt behov for rotemateriale og oppfølging, følges dette opp under syke og skadde dyr
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om å opprette rutine for tildeling av rotemateriale som sikrer at alle grisene har tilgang til rotemateriale til enhver tid.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er ikke en bagatell.
Veiledning	Unntaksvis	Kan f.eks. være aktuelt hvis det bare gjelder én binge.

5.6.2 Observasjon 2: Grisene har for lite rotemateriale

Grisene har ikke tilgang til tilstrekkelig mengde rotemateriale til enhver tid, og det meste av rotematerialet forsvinner innen det blir fylt på med nytt rotemateriale.

Du må vurdere

- Hvordan oppfører grisene seg?
- Hvor lenge før neste tildeling av rotemateriale går det tomt?
- Gjelder avviket alle, flere eller få binger?

Grisene har for lite rotemateriale - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Ikke aktuelt	Hvis det er binger med halebiting med et akutt behov for rotemateriale og oppfølging, følges dette opp under syke og skadde dyr
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om å endre rutine for tildeling av rotemateriale slik at alle grisene har tilgang til tilstrekkelige mengder rotemateriale til enhver tid.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er ikke en bagatell.
Veiledning	Unntaksvis	Kan være aktuelt om det gjelder få binger, eller det er tvil om det gis nok rotemateriale og grisene er rolige og det ikke er noe halebiting i besetningen.

5.6.3 Observasjon 3: Rotematerialet har dårlig kvalitet

Rotematerialet som grisene har tilgang til er ikke egnet (f.eks. møkkete), eller oppfyller ikke alle kriteriene som er spiselig, manipulerbart, kunne tygges på og rotes i.

Du må vurdere

- Hvordan grisene oppfører seg og om det er halebiting i besetningen.

Rotematerialet har dårlig kvalitet - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Ikke aktuelt	Hvis det er binger med halebiting med et akutt behov for rotemateriale og oppfølging, følges dette opp under syke og skadde dyr
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om at bonden må sørge for at grisene får egnet rotemateriale av god kvalitet.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er en skjønnsmessig vurdering og ikke en bagatell.
Veiledning	Unntaksvis	Veiledning om rotemateriale kan være aktuelt hvis det f.eks. er møkkete rotemateriale i noen få binger, eller hvis du er i tvil om rotematerialet er av god nok kvalitet og grisene er rolige og det ikke er noe halebiting i besetningen.

5.6.4 Observasjon 4: Rotematerialet er farlig for grisene

Rotematerialet som gis er farlig for helsen til grisene.

Rotematerialet er farlig for grisene - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Hovedregel	Hastevedtak om å fjerne materialet og sørge for at grisene får rotemateriale som ikke er til fare for helsen deres.
Varsel om vedtak	Unntaksvis	F.eks. varsel om vedtak om å endre rotemateriale, slik at rotematerialet ikke er til fare for dyrenes helse i fremtiden, hvis det ikke står i hastevedtaket.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er en skjønnsmessig vurdering, ikke en bagatell.
Veiledning	Unntaksvis	Veiledning er f.eks. aktuelt hvis det ikke er dyr i bingene, men det er åpenbart at det vil bli en fare når det er dyr der.

6 Inspeksjon av bruken av redebyggingsmateriale

Stikkord for inspeksjonen av redebyggingsmateriale: Mengde, tid, kvalitet

6.1 Krav i regelverket

Forskrift om hold av svin § 25. *Spesielle bestemmelser for purker og ungpurker femte ledd andre punktum*

- Fra 3 dager før forventet grising skal purka ha passende materiale til å bygge rede av.

6.2 Dette skal vi sjekke under inspeksjonen

- Om bonden har rutine for å tildele redebyggingsmateriale
- Om redebyggingsmaterialet blir tildelt i tide
- Om redebyggingsmaterialet gis i tilstrekkelig mengde
- Om redebyggingsmaterialet holder god nok kvalitet

6.3 Slik forbereder du deg før tilsynet

Er det historikk for dette i MATS?

Sjekk at tidligere vedtak er oppfylt under tilsynet.

6.4 Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet

- Be bonden beskrive rutinene sine for tildeling av redebyggingsmateriale
- Tildeles det minst tre dager før forventet grising?
- Hvordan tildeles det? På bakken? I fôrhekk? I spedgrishjørnet? Annet?
- Hvilken type materiale benyttes?
- Hvor mye tildeles? Tildeles en fast mengde til alle purkene, eller tilpasses det etter individuelle behov?
- Fylles det på underveis, eller gis alt på én gang?
- Hvis noen purker er forventet å grise innen tre dager ved inspeksjonen, undersøk om, hvor mye og hva slags redebyggingsmateriale de har.
- Hvordan holder bonden oversikt over hvilke purker som skal ha redebyggingsmateriale når?
- Ta bilder av (mangel på) redebyggingsmaterialet hvis tilsynet er i riktig tidsrom for det

6.5 Slik vurderer du observasjonene

Hvorfor skal purker ha tilgang til redebyggingsmateriale før grising?

Redebygging er et instinkt og naturlig behov hos purker før grising. Forskning viser at purker som ikke har tilgang til redebyggingsmateriale før grising får en stressrespons, med økt nivå av stresshormoner i blodet. Stressreaksjonen kan føre til at grisingen tar lengre tid enn den ellers ville ha gjort. Når purka har god tilgang til materiale for å bygge rede, blir hun roligere under grisingen, grisingstiden blir kortere og overlevelsen for spedgrisene blir bedre.

Redebyggingsinstinkt til purka er så sterkt, at dersom hun ikke har tilgang til redebyggingsmateriale, men kun står på et rent betonggulv, vil hun i mange tilfeller skrape i betongen i forsøk på å lage et rede. Hvis hun får tildelt et «ferdig rede», vil hun bygge redet på nytt på sin egen måte. Det er ikke redet i seg selv som gir god dyrevelferd for purka, men det å få tilfredsstilt trangen til å bygge redet. Redebygging er svært viktig for purkas velferd.

Når har purka behov for redebyggingsmateriale?

Purka begynner vanligvis med redebygging ca. 24 timer før grising, og arbeider mest intenst med redebygging de siste 12–6 timene før grisingen begynner. Det er ikke alltid lett for bonden å vite eksakt når purka kommer til å begynne å grise. Kravet i regelverket er derfor satt til minst tre dager før forventet grising, for å sikre at purka har materialet tilgjengelig når trangen til å bygge rede kommer.

Hva slags materiale kan benyttes?

I naturen bruker purka det hun finner. Det vil være gunstig å tildele materiale som ligner på det purka ville funnet i naturen, slik som halm, blader, kvister osv. For å unngå å fremkalle sykdom, må materialet være fritt for mugg og det bør støve lite.

Strø og torv er vanskelig å bygge noe med, og bør ikke brukes alene, men i kombinasjon med andre materialer. Hvis det skal brukes alene, bør det være så store mengder at purka kan grave i det. Fuktig ensilasje vil ikke sikre en tørr liggeplass, og er derfor dårlig egnet som redebyggingsmateriale.

Hvor mye redebyggingsmateriale skal purka ha?

Studier viser at det er selve utføringen av redebygging purka har behov for. Mengden materiale er av stor betydning, slik at hun har en god mengde hun kan flytte på og bearbeide. Hvis purka tildeles for lite redebyggingsmateriale, kan det hende hun ikke rekker å få tilfredsstilt redebyggingsbehovet sitt ferdig før grising, og hun vil da kunne bli mer urolig ved grising og få et lengre gisingsforløp. Dette vil igjen kunne føre til større spedgrisdødelighet.

Det er variasjon i redebyggingsadferden hos purker, og følgelig også i behovet for materiale til å bygge rede. Det er fint om purka får forsyne seg med så mye materiale hun selv vil, men purka bør minst ha en god mengde tilsvarende et fullt smågrishjørne.

Materialer som purka spiser opp, eller som må fjernes fordi det er blitt vått eller møkkete, må erstattes med nytt og friskt materiale slik at mengden vedlikeholdes helt fram til grising.

Redebyggingsmaterialets hensikt er å tilfredsstille redebyggingstrangen til purka. Bonden kan likevel oppleve flere positive effekter ved å bruke rikelig med redebyggingsmateriale. For eksempel viser en studie at purker som fikk tildelt 10-20 kg kuttet halm som redebyggingsmateriale fikk grisunger som la på seg bedre, fikk bedre helse og mindre klauv- og leddplager sammenlignet med avkommene til purker som fikk tildelt ½-1 kg. Helseeffekten av redebyggingsmaterialet på grisungene må sees i sammenheng med strømengden i bingen, da både redebyggingsmaterialet og strøet kan forebygge sykdom og skader på grisungene.

Hvordan bør redebyggingsmaterialet tildeles?

Det er mange måter å tildele redebyggingsmateriale på. Det kan f.eks. legges på gulvet, tildeles i en halmhekk eller plasseres i smågrishjørnet. En fordel ved å gi halm fra halmhekk eller fra smågrishjørnet vil være at purka kan forsyne seg med materiale når instinktet til å bygge rede melder seg, og man vil få mindre svinn siden materialet ikke blir tilgriset før redebyggingen starter. Man vil også ha god kontroll på hvor mye redebyggingsmateriale purka faktisk trenger, slik at dette kan tilpasses til den enkelte purke ved fremtidige grisinger. Når redebyggingsmaterialet gis på gulvet i bingen, kan mye av det bli nedtråkket, tilgriset eller spist før redebyggingen starter. Bonden må da være ekstra påpasselig med å fylle på nytt materiale underveis fram til grising.

6.6 Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging

6.6.1 Observasjon 1: For lite eller for sent redebyggingsmateriale

I en større besetning mangler det redebyggingsmateriale hos purker som er flyttet til fødeavdelingen, men ennå ikke har griset. En purke griser under inspeksjonen. Her er det heller ikke redebyggingsmateriale i bingen.

Du må vurdere

- Når er purka forventet å grise?
- Har bonden redebyggingsmateriale på lager?

Bonden sier at det er mer enn 3 dager til purkene skal grise, ifølge kalenderen. Bonden sier at purka som griset under inspeksjonen har griset tidligere enn forventet.

For lite eller for sent redebyggingsmateriale - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Unntaksvis	Hvis planen viser at det er under tre dager til purkene skal grise, og bonden har redebyggingsmateriale på lager uten at purkene har fått tildelt dette, kan det være aktuelt å fatte hastevedtak om at bonden må sikre purkene tilstrekkelig redebyggingsmateriale. Bør kombineres med varsel om vedtak om endring av rutine.
Varsel om vedtak	Hovedregel	Hvis planen viser at det er under tre dager til grising og/eller bonden ikke har redebyggingsmateriale på lager få dager før grising, tyder det på at rutine for tildeling av rotmateriale ikke er gode nok. Du må da varsle vedtak om at bonden må opprette rutine for å tildele tilstrekkelig redebyggingsmateriale minst tre dager før forventet grising, slik at alle purker får tilfredsstilt sitt redebyggingsbehov. (Endring av rutine kan innebære å få bedre oversikt over termindatoer)
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Det er en skjønsmessig vurdering og ikke en bagatell.
Veiledning	Unntaksvis	Hvis bonden har redebyggingsmateriale på lager, planen viser at det er over tre dager til purkene skal grise og dialogen med bonden tyder på at det normalt er gode rutiner for tildeling av redebyggingsmateriale, kan vi veilede om at dersom bonden ser at noen av purkene begynner å vise redebyggingsadferd med strøet, kan det bety at grising er nært forestående og at purka trenger redebyggingsmateriale, selv om det etter planen er mer enn tre dager til grising.

6.6.2 Observasjon 2: Lite og møkkete redebyggingsmateriale

I flere fødebinger er grising forventet i løpet av kommende døgn. Det ligger halm på gulvet i disse bingene. Mengden halm i hver binge tilsvarer under en 10-liters vaskebøtte, og halmen er klinete og møkkete. Flere av purkene er rastløse og roter litt i halmen. Bonden sier at purkene fikk to 10-litersbøtter hver med halm for tre dager siden.

Lite og møkkete redebyggingsmateriale - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Unntaksvis	Hastevedtak om at bonden må sikre alle purkene tilstrekkelig redebyggingsmateriale av god nok kvalitet helt fram til grising kan unntaksvis være aktuelt, avhengig av hvor lite og møkkete redebyggingsmaterialet er, hvor urolige purkene er og om bonden har mer redebyggingsmateriale på lager.
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om at bonden må endre rutine for tildeling av redebyggingsmateriale slik at purkene har tilstrekkelig mengde materiale av god kvalitet på det tidspunktet instinktet er størst. Hvis materialet blir spist opp eller tråkket ned før grising, må bonden fylle på med mer.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er skjønnsmessig og ikke en bagatell.
Veiledning	Unntaksvis	F.eks. hvis bonden har prøvd å gjøre tiltak, men ikke har lyktes godt nok.

7 Inspeksjon av fiksering av purker ved grising

Stikkord for inspeksjonen: Fiksering, antall, tidsrom

7.1 Krav i regelverket

Forskrift om hold av svin § 11. *Fiksering og prøvetaking*

- Det er ikke tillatt å fikserer svin. Det er likevel tillatt med fiksering i følgende tilfeller:
 - i forbindelse med føring
 - i forbindelse med veterinærbehandling/inseminering
 - spesielt urolige enkeltdyr under brunst
 - **spesielt urolige purker fra grisingstidspunktet og opp til 7 dager etter grising.**
- Oppbinding er ikke tillatt som fikseringsmetode. Ved nybygg og ombygging av fødeavdelinger skal det legges til rette for at fiksering ikke er nødvendig.

7.2 Dette skal vi sjekke under inspeksjonen

- Om bonden fikserer purker før grising
- Om bonden fikserer purker lenger enn 7 dager etter grising
- Om fiksering av purker benyttes *rutinemessig* eller på bakgrunn av en vurdering av adferden til enkeltindivider

7.3 Slik forbereder du deg før tilsynet

- Er det historikk for dette i MATS?
Sjekk at tidligere vedtak er oppfylt under tilsynet.

7.4 Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet

- Be bonden beskrive rutinene sine for fiksering i forbindelse med grising
- Observer om purker står fiksert
- Hvis noen purker er fiksert, hva er årsaken til dette?
- Hvis noen purker er fiksert, er det innenfor tidsintervallet fra tidspunktet for grising til sju dager etter?
- Ta bilder av eventuelle fikserte purker

7.5 Slik vurderer du observasjonene

Fiksering av griser er som hovedregel forbudt. Det finnes likevel visse unntak:

- **Når grisen blir fôret**
Det er tillatt å fikse griser i en kort periode fra fôring og fram til fôret er oppspist.
- **Når grisen blir inseminert eller behandlet av veterinær**
Det kan være nødvendig å fikse spesielt urolige griser i forbindelse med veterinærbehandling og inseminering, både av hensyn til veterinærens sikkerhet, og av praktiske hensyn for å få jobben gjort. Regelverket åpner derfor for dette. Fikseringen skal opphøre straks etter at for eksempel en sprøyte er gitt eller insemineringen er utført.
- **Når grisen er brunstig**
Det er tillatt å fikse brunstige purker hvis de er *spesielt urolige*. Det skal kun fikses spesielt urolige *enkeltindivider*. Fikseringen skal opphøre så snart purka er rolig og senest når brunsten er opphørt. Hvis man fikserer alle, eller de fleste, brunstige purker rutinemessig, er det ikke lenger snakk om *spesielt urolige enkeltindivider*, og fikseringen vil da være ulovlig.
- **Når purker griser**
Unntaksvis kan purker under grising, eller like etter grising, opptre *spesielt urolig* og aggressivt overfor sine egne unger og/eller overfor røkteren. Av sikkerhetshensyn åpner regelverket derfor for å tillate fiksering i slike tilfeller. Det er *kun* slike purker det er lov å fikse, og da fra tidspunktet for grising og inntil maksimalt sju dager etter grising. Det er imidlertid sjelden behov for å fikse purka så lenge som sju dager. Det er *alltid forbudt* å fikse purker *før* grising. Hvis bonden rutinemessig fikserer mange eller alle purkene ved grising, er det ikke lenger snakk om *spesielt urolige* enkeltindivider, og fikseringen er da ulovlig. De aller fleste purkene skal være ufikserte.

Uansett hva som er årsaken til fikseringen, skal purker ikke fikses før det er avdekket et behov for å fikse det aktuelle dyret.

7.6 Eksempel på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging

7.6.1 Observasjon 1: Purker blir fiksert for tidlig, og for mange purker blir fiksert

I en fødeavdeling har en pulje med 20 purker griset for mindre enn en uke siden. 6 av purkene står fiksert. To purker som ennå ikke har griset står også fiksert. Bonden forklarer at enkelte av purkene legger seg på grisungene hvis de ikke fikseres. Han sier at det er vanskelig å vite eksakt når grisingen skjer, så han fikserer noen dager i forveien for å være på den sikre siden.

Purker blir fiksert for tidlig og for mange blir fiksert - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Hovedregel	Hastevedtak om å slippe løs purker som ikke har griset og purker som har griset, men som ikke er spesielt urolige. Det er ikke tillatt å fikserte purker i tiden fram til grising. Hastevedtaket omfatter også purker som er fiksert for å unngå at de ligger i hjel unger. Dette er ikke lovlig grunn til unntak fra forbud mot fiksering.
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om å endre rutine er aktuelt som tillegg til hastevedtaket. Bonden må endre rutine slik at det kun er spesielt urolige purker som fikseres, og da kun fra grisingstidspunktet og inntil sju dager etter. Hvis så mange purker er fikserte fordi de er «spesielt urolige», må bonden finne årsaken til det og gjøre nødvendige tiltak for å unngå fiksering i fremtiden.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er skjønnsmessig, og ikke bagatellmessig
Veiledning	Unntaksvis	Veiledning kan være aktuelt hvis dialog med bonden avdekker at fikseringsrutinene ikke er i tråd med regelverket, men det ikke står noen purker fiksert under inspeksjonen.

8 Inspeksjon av arealkrav i binger

8.1 Krav i regelverket

Forskrift om hold av svin § 8. *Oppstalling – binger, gulv etc.* første ledd andre setning, andre ledd første setning og andre ledd fjerde setning

- Dyra skal kunne **legge seg, hvile og reise seg normalt**.
- Svin skal ha **separat liggeplass** og gjødselplass,
- Arealet på liggeplassen skal være stort nok til at alle dyra kan **ligge samtidig**.

Forskrift om hold av svin § 25. *Spesielle bestemmelser for purker og ungpurker*

- Binger for ungpurker og for purker skal ha minst disse målene:

Ungpurker – binge med strødd liggeunderlag				
Antall purker pr. binge	Fritt areal, m² pr. purke	Liggeareal, m² pr. purke	Korteste side, m	Troplass pr. purke, m
1	3,0 m ²	2,25 m ²	1,5 m	0,35 m
2-5	1,8 m ²	1,1 m ²	2,25 m	0,35 m
6-40	1,65 m ²	1,0 m ²	2,4 m	0,35 m
Over 40	1,5 m ²	0,9 m ²	2,8 m	0,35 m

Purker – binge med strødd liggeunderlag				
Antall purker pr. binge	Fritt areal, m² pr. purke	Liggeareal, m² pr. purke	Korteste side, m	Troplass pr. purke, m
1	3,0 m ²	2,25 m ²	1,5 m	0,45 m
2-5	2,5 m ²	1,4 m ²	2,4 m	0,45 m
6-10	2,25 m ²	1,3 m ²	2,8 m	0,45 m
10-40	2,25 m ²	1,2 m ²	2,8 m	0,45 m
Over 40	2,0 m ²	1,1 m ²	2,8 m	0,45 m

- I systemer der svin holdes i grupper og føres ved hjelp av datastyrt kraftfôrstasjoner, skal totalarealet være minst 2,5 m² pr. purke.

- I fødebinger uten fiksering skal det være plass nok til at purka kan ligge på tett gulv og lett kan snu seg. Bingene skal ha følgende mål:

Totalareal	Minst 6 m ² .
Bredde	Minst 1,8 m.

- Ved bruk av fikseringsbås skal denne ha følgende mål:

Lengde målt innvendig fra troas bakkant	Minst 2 m
Bredde målt innvendig	0,70-0,80 m avhengig av purkas størrelse

- Det skal være en åpen plass bak purka for å lette assistert eller naturlig fødsel. Smågrisene skal ha egen plass i fødebingen hvor de er beskyttet mot purka. Smågrisene skal ha god plass til å die.

Forskrift om hold av svin § 26. *Spesielle bestemmelser for smågris, slaktegris og avlsdyr* første ledd

- Fritt areal som er til rådighet i binger til avvente smågris og slaktegris/avlsgris som holdes i grupper skal være minst

Levende vekt	m ²
Inntil 10 kg	0,15
10 – 20 kg	0,20
20 – 30 kg	0,35
30 – 50 kg	0,50
50 – 85 kg	0,65
85 – 110 kg	0,80
Over 110 kg	1,00

Forskrift om hold av svin § 27. *Spesielle bestemmelser for råner*

- Til en råne skal fritt areal være minst 6 m². Hvis bingen også skal brukes til naturlig bedekning, skal det frie arealet til råne være minst 10 m².

Stikkord for inspeksjonen: Type binger, størrelse/type gris, tabeller, ligge samtidig

8.2 Dette skal vi sjekke under inspeksjonen

- Om alle binger har separat liggeplass og gjødselplass
- Om alle griser kan ligge samtidig på liggearealet
- Om det er plass til at alle griser kan legge seg, hvile og reise seg normalt
- **Spedgris**
 - Om grisungene har egen plass i fødebingen hvor de er beskyttet mot purka
 - Om det er plass til at grisungene kan die på liggearealet uten å ligge i gjødselområdet.
- **Smågris og slaktegris**
 - Om totalarealet i bingene er innenfor minstekravene i regelverket
- **Råner**
 - Om arealet er innenfor minstekravene i regelverket (avhengig av om det brukes til bedekning eller ikke)
- **Purker og ungpurker**
 - Om totalareal og arealet til liggeplassene er innenfor minstekravene i regelverket for fellesbinger og fødebinger

8.3 Slik forbereder du deg før tilsynet

- Er det historikk for dette i MATS?
Sjekk at tidligere vedtak er oppfylt under tilsynet.

8.4 Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet

- Har alle binger separat liggeplass og gjødselplass?
- Ta stikkprøvekontroller ved å måle opp areal for de ulike typene binger i besetningen, f.eks. en fødebinge, en fellesbinge for purker, en smågrisbinge og en rånebinge i besetninger med smågrisproduksjon, eller binger for ulike vektclasser av slaktegriser i slaktegrisbesetninger. Tell antall griser i bingene.
- Sammenlign målene på de utvalgte bingene, antall griser i bingene og størrelsen på grisene med kravene i regelverket. Stemmer det overens?
- Ser det ut til at alle grisene får plass på liggearealet?
- Hva gjør bonden hvis purker får flere grisunger enn det smågrisbingene er beregnet for?
- Hvis det ser ut til at smågris eller slaktegris snart vokser seg for store for det antallet griser det er plass til i bingen, spør hvordan bonden har tenkt å løse dette, og hvilke rutiner bonden har for å sikre at det aldri blir for liten plass. F.eks. hvis det under tilsynet ser ut til at alle dyrene akkurat så vidt får plass til å ligge på liggearealet samtidig, men de fortsatt skal vokse litt til før de slaktes. Liggeplassen må da antas å bli for liten innen slakting, og bonden må ha en plan for hvordan alle grisene fortsatt skal sikres stor nok liggeplass fram til slakting.
- Har fødebingene egen plass hvor grisungene er beskyttet mot purka?
- Er det plass til at grisungene kan die på liggearealet uten å ligge i gjødselområdet?
- Ta bilder av eventuelle avvik hvis mulig

8.5 Slik vurderer du observasjonene

Dette er et kravpunkt med veldig konkrete bestemmelser i regelverket, uten særlig behov for skjønnsmessig vurdering. Kravpunktet går i hovedsak ut på å måle bingestørrelser, og vurdere om disse er innenfor kravene i regelverket for de ulike bingetyperne basert på antall griser i bingen og størrelsen på grisene.

For purker er arealkravene oppgitt pr. antall purker i bingen, og ikke basert på vekt/størrelse slik som f.eks. for smågris. Det betyr at hvis en purke er liten av størrelse, skal hun likevel ha like god plass som tabellen i regelverket tilsier. Det er også slik at *alle* griser skal kunne legge seg, hvile og reise seg normalt, ha separat liggeplass, og alle skal kunne ligge samtidig. Hvis det f.eks. er så store purker i en fellesbinge at noen purker må ligge med hele eller deler av kroppen utenfor liggearealet når alle ligger samtidig, må det enten være færre griser i bingen, eller bingen og liggearealet må være større, selv om bingen holder målene som er oppgitt i tabellen i regelverket for det antallet purker som er i bingen.

«UMB-binger» har ikke et klassisk spedgrishjørne, men har monterte skråvegger på veggene i bingen som grisungene kan gjemme seg bak/under. Kravet om at grisungene skal ha et sted i bingen hvor de beskyttes mot purka er derfor oppfylt i disse bingene, selv om de ikke har det tradisjonelle spedgrishjørnet.

8.6 Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging

8.6.1 Observasjon 1: Grisene er hemmet i å bevege seg

Dyrene kan ikke legge seg, hvile eller reise seg normalt.

Grisene er hemmet i å bevege seg - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Unntaksvis	Kan vurderes i spesielt prekære tilfeller
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om at bonden må sørge for at alle grisene til enhver tid har god nok plass til å kunne legge seg, hvile og reise seg normalt.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er skjønnsmessig, og ikke en bagatell
Veiledning	Unntaksvis	F.eks. hvis det er noe spesielt som har ført til situasjonen denne gangen og bonden selv har begynt å iverksette tiltak, som å flytte gris, sende til slakt e.l. og det ikke finnes historikk i MATS.

8.6.2 Observasjon 2: Grisene har for liten liggeplass

I en bingje med slaktegris ligger de fleste grisene på liggeplassen, men to griser står på gjødselarealet. Det ser ut til at det kan være plass til én gris til på liggearealet, men definitivt ikke to. Bingjearealet oppfyller målene som står oppført i regelverket for det antallet griser som er i bingen.

Grisene har for liten liggeplass - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Ikke aktuelt	Normalt vil ikke denne situasjonen være så alvorlig at du ikke kan ta deg tid til å varsle.
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om å sørge for at alle grisene til enhver tid har stor nok liggeplass til at alle grisene kan ligge på liggeplassen samtidig.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er skjønnsmessig, og ikke en bagatell
Veiledning	Unntaksvis	Hvis det f.eks. bare gjelder én bingje, og bonden har en plan for å løse problemet nå og unngå det i fremtiden.

8.6.3 Observasjon 3: Friarealet for grisen er for lite

I en bingje med én ungpurke viser det seg at liggearealet er så stort som det skal være i henhold til tabellen i regelverket, mens det frie arealet er bare 2,7 kvm, mot de 3 kvm det skulle ha vært. Purka er liten i størrelsen, så hun har god plass i bingen.

Friarealet for grisen er for lite - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Ikke aktuelt	Denne situasjonen er ikke så prekær at du ikke kan ta deg tid til å varsle.
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om at alle grisene må holdes i binger som oppfyller arealkravene i regelverket. Hovedregel hvis dette også gjelder flere binger i fjøset.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Arealkrav er ikke en bagatell
Veiledning	Unntaksvis	Veiledning kan være aktuelt f.eks. hvis det ikke finnes historikk i MATS og det bare gjelder én bingje i en gammel del av fjøset som normalt ikke er i bruk. Man kan da veilede om at denne bingen ikke må brukes til purker.

8.6.4 Observasjon 4: Spedgrisene mangler plass å gjemme seg for purka

I fødeavdelingen har ingen av fødebingene noe sted hvor spedgrisene kan beskyttes mot purka.

Spedgrisgjemme mangler - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Unntaksvis	Unntaksvis hvis det ser ut til å være overhengende fare for at smågriser blir klemt av purka.
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om at bonden må sørge for at grisungene sikres et sted i bingen hvor de kan beskyttes mot purka.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Det er ikke en bagatell.
Veiledning	Unntaksvis	Hvis det f.eks. er mellom innsett og det ikke er dyr der nå, kan man veilede om at spedgrisgjemme må på plass før det settes inn dyr der.

8.6.5 Observasjon 5: Slaktegriser som snart får for liten plass

I en slaktegrisbesetning er de største grisene nettopp flyttet over i de største bingene. Alle bingene er fulle og det er ingen ledige binger annet enn sykebinge. Akkurat nå får alle grisene akkurat plass til å ligge samtidig på liggeplassen, men de skal fortsatt legge på seg noen kilo før de skal slaktes.

Purker blir fiksert for tidlig og for mange - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Ikke aktuelt	Det er foreløpig ikke et regelverksbrudd
Varsel om vedtak	Ikke aktuelt	Det er foreløpig ikke et regelverksbrudd
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Det er skjønnsmessig, og ikke en bagatell
Veiledning	Hovedregel	Det er ikke et regelverksbrudd for øyeblikket, men står i fare for å bli det hvis bonden ikke har en plan for å unngå at det blir for trangt i bingene. Bør veilede om dette.

9 Inspeksjon av fôringsplass

Stikkord for inspeksjonen: Antall dyr, antall fôringsplasser, lengde fôrtro

9.1 Krav i regelverket

Forskrift om hold av svin § 22. *Fôr og vann* første ledd i siste setning

- Dyra skal kunne ete samtidig dersom de ikke har fri tilgang på fôr, eller det nyttes individuell datastyrt fôring.

9.2 Dette skal vi sjekke under inspeksjonen

- Om det er tilstrekkelig antall fôringsplasser
- Om fôringsplassene er store nok i forhold til de grisene som skal spise der
- Om det er plass til at alle dyrene kan spise samtidig hvis det ikke er fri tilgang på fôr eller individuelt datastyrt fôring

9.3 Slik forbereder du deg før tilsynet

- Er det historikk for dette i MATS?
Sjekk at tidligere vedtak er oppfylt under tilsynet.

9.4 Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet

- Er det fri tilgang på fôr?
- Er det individuelt datastyrt fôring?
 - Hvor mange dyr er det pr. fôringsautomat?
 - Er plassen ved fôringsautomaten stor nok for grisene som går i bingen? Hvis grisene ser ut til å være i normalt hold og ikke har noen «gnagsår» fra fôringsautomaten, er plassen sannsynligvis stor nok.
- Er det plass til at alle dyrene kan spise samtidig hvis det ikke er fri tilgang på fôr eller individuelt datastyrt fôring? Hvis du er i tvil, be bonden hive litt kraftfôr i fôrtroa for å sjekke at alle grisene får plass.
 - Hvis det under inspeksjonen er slik at alle smågrisene eller slaktegrisene akkurat får plass til å spise samtidig, men de ikke er ferdig utvokst, spør hvordan bonden har

tenkt til å sikre at det aldri blir for liten plass etter hvert som grisene vokser seg større.

- Ta bilder av eventuelle avvik hvis mulig

9.5 Slik vurderer du observasjonene

I [Veileder for hold av svin](#) er regelverket tolket slik Mattilsynet mener kravene i forskriften skal oppfylles, og hvordan utvise skjønn i det enkelte tilfellet. Veilederen (tidligere kalt «retningslinje») er fra 2003 og ble sist oppdatert i 2013. Den beskriver både tidligere og dagens gjeldende forvaltningspraksis.

Ved fri tilgang på fôr eller individuelt datastyrt fôring må alle kunne spise sin dagsrasjon

Det er ikke krav om at alle grisene skal kunne spise samtidig hvis det er fri tilgang på fôr, eller det er individuelt datastyrt fôring. For at det skal være praktisk mulig for hver enkelt gris å spise seg mett i løpet av dagen, er det imidlertid ikke ubegrenset hvor mange griser som kan dele en fôrautomat. Det kan ikke være flere griser pr. fôrautomat enn at alle får en reell sjanse til å spise sin dagsrasjon i løpet av dagen.

Hvis det er fri tilgang til kraftfôr i automater, vil antallet griser som kan dele en automat avhenge av utformingen av fôrautomaten og om det tildeles vann samtidig. [Veileder for hold av svin](#) angir hva som *normalt* vil være tilstrekkelig kapasitet for fôrautomater av ulik utforming for smågris/slaktegris:

Type fôrautomat	Maksimalt antall griser pr. eteplass
Fôrautomat uten oppdelt tro	4 – 5
Fôrautomat med tro oppdelt med hode-/skuldskille	8
Fôrautomat med tro oppdelt med hode-/skuldskille samt tildeling av vann	10

Når det blir brukt datastyrt fôrstasjoner for drektige purker, bør det være maks. 35-40 purker pr. stasjon, og alle purkene i bingen bør kunne spise sin dagsrasjon i løpet av 12 timer.

Hvis det blir brukt fôringsbåser for drektige purker, bør disse ha en bredde på 0,45 - 0,50 m avhengig av purkenes størrelse. Purkene bør kunne stenges inne i båsen når de blir fôret. Ved saktefôring med hode-/skuldskiller bør spiseplassbredden være 0,45 m.

Hvis det ikke er fri tilgang til fôr eller individuelt datastyrt fôring, må alle kunne spise samtidig.

Hvis det ikke er fri tilgang til fôr eller individuelt datastyrt fôring, skal det være plass til at alle grisene kan spise samtidig. Hvis størrelsen på grisene og fôrtroa gjør at du er i tvil om det er plass til alle

grisene på én gang, kan du helle litt mat i fôrtroa for å sjekke. Hvis det ikke lar seg gjennomføre, kan du bruke den veiledende tabellen i veilederen (gjengitt under) som støtte når du vurderer. Hvis spiseplassen er mindre enn målene i tabellen, kan det hende at spiseplassen er for liten til at alle grisene kan spise samtidig. Vurderingen må imidlertid suppleres med dine egne observasjoner av om alle grisene har plass til å spise samtidig, hvordan de oppfører seg når de blir fôret, hvordan holdet på grisene er m.m.

Hvis det ikke er plass til at alle grisene kan spise samtidig, skal de ha fri tilgang til fôr eller individuelt datastyrt fôring.

Tabell fra Veileder for hold av svin

Kroppsvekt, kg	Troplass, m pr. dyr
25	0,18
50	0,25
70	0,27
90	0,30
110	0,33
150	0,35
200	0,40
250-	0,45

9.6 Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging

9.6.1 Observasjon 1: Grisene har ikke fri tilgang til fôr, alle kan ikke spise samtidig

Det er verken fri tilgang til fôr eller individuelt datastyrt fôring i en slaktegrisbesetning. Lengden av fôrtroa delt på antall griser i bingen er i samsvar med den veiledende lengden pr. gris i vektklassen i tabellen. Det ser likevel litt trangt ut i bingen du har tatt ut for stikkprøve-kontroll. Når bonden legger litt kraftfôr i fôrtroa, strømmer grisene i bingen til. Én gris kommer ikke lenger fram enn at trynet når skulderpartiet på de andre grisene, men et par griser foran den står litt på skrå.

Du må vurdere

- Om grisene er jevne i størrelse eller om noen er «tapere»
- Om det er halebitte griser i bingen
- Om dette gjelder én bingje eller flere. Fordi dette skjedde i én bingje, er det lurt å ta stikkprøve med fôr i fôrtroa i et par binger til med griser i samme vektklasse.

Ikke fri tilgang til fôr, alle kan ikke spise samtidig - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Unntaksvis	Hvis noen griser er tydelig små eller tynne, og det åpenbart ikke er plass til alle grisene ved spiseplassen, kan det være aktuelt med hastevedtak om at bonden må sørge for at alle grisene får sitt næringsbehov dekket. Det kan innebære individuelt tilpasset fôring.
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om at bonden må sørge for at alle grisene får sitt næringsbehov dekket. Alle grisene må kunne spise samtidig eller få fri tilgang til fôr.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er skjønnsmessig, og ikke en bagatell
Veiledning	Unntaksvis	Kan f.eks. brukes hvis det bare gjelder én bingje, grisene er jevne i størrelsen og det er uvisst om den ene grisen ikke når fram fordi to andre griser står på skrå, eller om det faktisk er for liten plass. Kan da veilede om at bonden bør følge med på dette og iverksette tiltak hvis det blir et vedvarende problem.

9.6.2 Observasjon 2: Drektige purker i trange fôringsbåser

I en binge med drektige purker brukes fôringsbåser som er 0,46 m brede. Flere av de største purkene er røde i huden på steder som normalt er i kontakt med «blankpolerte» deler av metallet på sidene i fôringsbåsene. Under tilsynet ser du at de «blankpolerte» områdene på sidene av en fôringsbåser gnager på huden til en purke som spiser.

Ikke fri tilgang til fôr, alle kan ikke spise samtidig - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Unntaksvis	Hvis situasjonen er prekær, og du ser at purker ikke kommer inn i fôringsbåsen.
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om at bonden må sørge for at alle dyrene får god nok reell tilgang på fôr. Hvis fôringsbåsen skader grisen når den spiser, kan det påvirke lysten eller muligheten til å spise så mye som grisen ønsker eller bør. Tiltak bonden kan vurdere er f.eks. enten å sørge for at fôringsbåsene blir tilpasset størrelsen på grisene eller føre på en annen måte.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er skjønnsmessig, og ikke en bagatell
Veiledning	Unntaksvis	Kan f.eks. brukes hvis purkene skal flyttes i morgen, men man vil unngå at purker føres i for små fôringsbåser i fremtiden.

10 Inspeksjon av tilgang til vann

Stikkord for inspeksjonen av vann: Antall drikkepunkter, kapasitet, tilgang

10.1 Krav i regelverket

Forskrift om hold av svin § 22. Fôr og vann andre ledd og tredje ledd første setning.

- Alle svin skal til enhver tid ha tilgang på **tilstrekkelige mengder drikkevann** av akseptabel bakteriologisk og kjemisk kvalitet.
- Automatiske innretninger for tildeling av fôr og vann skal **kontrolleres daglig**.

10.2 Dette skal vi sjekke under inspeksjonen

- Om det er tilstrekkelig antall drikkepunkter i bingene
- Om vannkapasiteten til drikkepunktene er stor nok
- Om drikkepunktene er tilgjengelige for grisene

10.3 Slik forbereder du deg før tilsynet

- Er det historikk for dette i MATS?
Sjekk at tidligere vedtak er oppfylt under tilsynet.

10.4 Dette kan du se på, ta bilder av og spørre om under tilsynet

- Hvor mange griser er det maksimalt per drikkepunkt i besetningen?
- Hvis det er mer enn én drikkenippel i bingen, er disse plassert på forskjellige steder i bingen, eller er de rett over hverandre på samme rør?
- Er drikkepunktene plassert i riktig høyde i forhold til størrelsen på grisene i bingen?
- Hvordan er vannkapasiteten til drikkepunktene? Bruk ev. litermål og ta tiden på hvor lang tid det tar å fylle opp.
- Får grisene våtfôr eller tørrfôr?
- Hvor ofte sjekker bonden at drikkepunktene fungerer og har god nok kapasitet?
- Ta bilder av eventuelle avvik hvis mulig

10.5 Slik vurderer du observasjonene

Hvorfor er vanntilgangen så viktig?

Vann regnes som det viktigste næringsstoffet av alle. Vannbehovet hos griser avhenger av omgivelsestemperatur, alder, helsetilstand, førsammensetning og produksjonsstatus.

For lavt væskeinntak kan føre til dehydrering, redusert føropptak, stress og øke mottakeligheten for sykdom. For dårlig tilgang på vann regnes som en risikofaktor til halebiting. En diende purke som får for lite vann, vil produsere mindre melk til ungene sine. For lite vann kan også fremme utviklingen av bogsår.

Om dyrene føres med tørr- eller våtfôr, påvirker ikke kravet om tilgang på drikkevann. Selv om dyrene i det daglige får dekket det meste av væskebehovet gjennom fôret, skal de ha tilgang til rent drikkevann. Om grisene får våtfôr eller tørrfôr, kan imidlertid påvirke vurderingen av alvorlighetsgraden og hvor mye det haster å få rettet opp situasjoner der vanntilgangen er for dårlig.

Vannet må være lett tilgjengelig

Griser er flokkdyr som liker å gjøre det samme samtidig, inkludert å drikke. Det er derfor en fordel for grisene om det er mer enn ett drikkepunkt i bingen, slik at flere kan drikke samtidig. Flere drikkepunkter er også gunstig for å forhindre at en dominant gris blokkerer drikkepunktet slik at andre griser ikke får drikke seg utørste. Hvis det kun er én vannkilde i bingen, er grisene dessuten utsatt for større risiko for dehydrering dersom denne ene vannkilden skulle gå tett.

For å oppnå den ønskede positive effekten av å ha flere enn ett drikkepunkt, bør drikkepunktene være såpass langt fra hverandre at en gris kan drikke av det ene, selv om en annen gris blokkerer det andre. Hvis det er to drikkepunkter rett over hverandre, oppnås ikke fordelene ved at flere griser kan drikke samtidig, siden én dominant gris da kan blokkere vannkildene for hele bingen. To punkter over hverandre må derfor regnes som ett drikkepunkt.

I svineproduksjonen skal grisene ha kontinuerlig tilgang til rent vann hele døgnet. For at grisene skal ha reell tilgang til drikkevann «til enhver tid», må ikke grisen bli forhindret i å nå fram til vannet, det må være lett tilgjengelig på det tidspunktet grisen har lyst til å drikke. Hvor mange drikkepunkter som skal være tilgjengelig er en skjønnsmessig vurdering, basert på kombinasjonen av blant annet omgivelsestemperatur, alder, helsetilstand, førsammensetning og produksjonsstatus. I flere klagesaker har klageinstansen fastslått at det ikke bør være mer enn 5-7 griser pr. drikkepunkt hvis grisene skal sikres god vanntilgang, selv om de føres med våtfôr. Hvor mange drikkepunkter som må til for å sikre tilstrekkelig mengde drikkevann, må likevel vurderes i hvert enkelt tilfelle.

For at grisene skal ha en reell tilgang til vannet, må drikkepunktet være i en høyde som passer med grisenes størrelse. Hvis grisene ikke når drikkepunktene, kan de heller ikke drikke av dem. Dette må vurderes som at grisene ikke har tilstrekkelig tilgang til vann.

Grisene må raskt kunne drikke seg utørste

For at grisene skal ha tilgang på «tilstrekkelige mengder» drikkevann, må grisene kunne drikke seg utørste innen rimelig tid. Hvis det tar for lang tid å drikke den nødvendige mengden vann, kan enten grisen gå lei av å drikke før den har fått i seg det den trenger, eller den vil oppta drikkepunktet lenge slik at andre griser ikke får drukket seg utørste når de vil.

Forskning viser at en diegivende purke kan drikke så mye som opptil 50 liter vann i døgnet, mens en slaktegris kan trenge 10 liter vann i døgnet.

Mattilsynets [Veileder for hold av svin](#) viser hva som normalt blir regnet som tilstrekkelig vannkapasitet for drikkenipler i svinebesetninger:

Type gris	Vannbehov, liter pr. dyr og dag	Kapasitet drikkenipler, liter pr. min.
Smågris (diende og avvente)	1 - 5	> 0,5
Slaktegris (45 - 100 kg)	6- 10	> 1,0
Drektige purker	12 – 20	> 1,5
Diegivende purker	25 – 35	> 4

Griser som føres med våtfôr, får en god del av vannbehovet sitt dekket gjennom maten og trenger ikke like mye vann ved siden av som det griser som spiser tørrfôr gjør. Dette må tas i betraktning ved vurdering av om vannkapasiteten er tilstrekkelig.

Vanntilgangen må kontrolleres daglig

Bonden må daglig kontrollere at automatiske drikkevannsinretninger fungerer slik de skal. Det skal komme vann ut av dem og vannkapasiteten skal være god nok. Vannet skal ha god kvalitet, og ikke være forurenset av bakterier eller ha avvikende smak. Gode rutiner for renhold av drikkepunkter gjør at det rene drikkevannet holder seg rent og ikke er blitt forurenset når grisen skal drikke det.

Tegn på at grisen får for lite vann

Hva som kan observeres på grisene, er avhengig av alder på grisen og grad av dehydrering. Det er et tidlig tegn på tørste for alle aldersgrupper at grisen forsøker å drikke fra nipler eller drikkekar.

Når grisen er dehydrert, kan den ha redusert almenntilstand, redusert appetitt og fôropptak, forstoppelse eller tørr og hard avføring, og redusert urinering. Innsunkne øyne og stående pels er også indikatorer på at grisen er dehydrert, og er særlig synlig på spedgris. Du kan også sjekke hudturgor på ørehuden (ved ørebasis).

Hvis grisen er alvorlig dehydrert, kan den ha symptomer fra sentralnervesystemet som gjør den nedstemt. Den kan også ha redusert reaksjon på stimuli fordi den ser dårligere, og den kan bli blind. Grisen blir liggende og reiser seg ikke opp. Kald og tørr munnslimhinne og kalde bein kan også være tegn på at grisen er alvorlig dehydrert.

10.6 Eksempler på observasjoner og forvaltningsmessig oppfølging

10.6.1 Observasjon 1: Dårlig tilgang på vann

Alle grisene har ikke tilgang til tilstrekkelige mengder drikkevann til enhver tid.

Du må vurdere

- om grisene har tilgang til vann i det hele tatt, eller bare ikke tilstrekkelig
- om grisene får våtfôr eller tørrfôr
- om grisene når fram til drikkepunktene
- om det gjelder én bingje eller flere

Dårlig tilgang på vann - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Hovedregel	Hovedregel hvis griser står helt uten vann. F.eks. hvis vanntildelingspunktet ikke virker, det ikke er vann i bingen grisen er satt i, grisene ikke når opp til drikkenippelen eller ikke greier å ta seg til vannkilden. Hastevedtak om å sørge for at alle griser har tilgang til tilstrekkelige mengder drikkevann til enhver tid.
Varsel om vedtak	Hovedregel	Hovedregel hvis f.eks. <ul style="list-style-type: none"> • det er vanntilgang i bingen, men det er for få drikkepunkter ut ifra grisenes behov • drikkekar/drikkenipler gir ut for lite vann, men grisene har tilgang til vann • en og annen nippel eller kar ikke virker, men alle dyrene har tilgang til vann • drikkekar er dårlig rengjort eller vannkvaliteten ikke er tilfredsstillende. Varsel om vedtak om at bonden må sørge for at alle grisene har tilgang til tilstrekkelige mengder drikkevann av god kvalitet til enhver tid.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er ikke bagatellmessig
Veiledning	Unntaksvis	Unntaksvis, f.eks. hvis bingene i et rom mangler vanntilgang, men det ikke er gris der under inspeksjonen. Kan da veilede om at grisene må sikres vann i disse bingene før det blir satt inn dyr.

10.6.2 Observasjon 2: Rutine for daglig kontroll av vanntilgang mangler

Automatiske innretninger for tildeling av vann blir ikke kontrollert daglig.

Rutine for daglig kontroll av vanntilgang mangler - forvaltningsmessig oppfølging		
Type oppfølging	Aktuelt/uaktuelt	Forklaring
Hastevedtak	Ikke aktuell	Hvis det mangler vann i noen binger under inspeksjonen, fattes hastevedtak om å sikre grisene vann som i eksempelet over. Opprettelse av rutine har du tid til å varsle.
Varsel om vedtak	Hovedregel	Varsel om vedtak om å opprette rutine for daglig kontroll av vanntilgang. Hovedregel hvis bonden ikke har rutine for dette.
Påpeking av plikt	Ikke aktuelt	Dette er ikke bagatellmessig.
Veiledning	Unntaksvis	Kan f.eks. brukes hvis bonden har rutine for kontroll av drikkepunkter, men bare sjekker annenhver dag e.l.

